

# Hoofdstuk 4 - Medisch

Dit hoofdstuk is afkomstig uit Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnild Diepens - 2016 1ste druk ([www.varkensboek.nl](http://www.varkensboek.nl)) en mag gratis worden verspreid onder varkenshouders.

Voor commercieel gebruik of gebruik in publicaties van tekst of foto's uit dit document dient men toestemming te hebben van de auteur, te verkrijgen via [mail@varkensboek.nl](mailto:mail@varkensboek.nl)



*James-Bacon – Maaike Boere & Jan Lugtenburg*

## 4.a Lichaamsverzorging

### Zoelen

“Wilde zwijnen moeten de beschikking hebben over plassen en vennetjes; niet alleen om uit te drinken, maar ook voor het nemen van modderbaden, het ‘zoelen’. Dat dient niet alleen voor afkoeling (er wordt bij warm weer meer gezoeld dan bij koud weer), maar door de modderkorst die hierdoor op de huid ontstaat, hebben de zwijnen ook een betere bescherming tegen lastige vliegen en muggen. Door hun korte nek en korte staart zijn ze namelijk slecht in staan insecten te verjagen. Modder helpt ook tegen parasieten, omdat die erin vast komen te zitten (luizen) of erin kunnen stikken (mijten).”  
[Het Varken, Anno Fokkinga/Marleen Felius, uitgeverij Thoth]

### Redenen

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar het belang van zoelen en de volgende redenen worden daarbij genoemd:

- Thermoregulatie
  - Verkoeling bij hoge omgevingstemperaturen (zowel door het liggen in het modderbad als door verdamping van de modder op de huid)
  - Incidentele koeling, bijvoorbeeld tijdens de berigheid, rondom paringsgevechten van beren of rondom het eten
  - Koeling gedurende gewenning; veranderingen kunnen stress opleveren, stress zorgt voor een verhoogde lichaamstemperatuur, die met zoelen omlaag gebracht kan worden
- Lichaamsverzorging / comfortgedrag
  - Verharen
  - Verwijderen van huidschilfers
  - Verminderen van parasieten (luizen, schurft en teken)
  - Afweer tegen bijtende insecten
  - Anti-zonnebrand
  - Aanpassen van de lichaamsgeur (geur-markering of het schoonmaken van het lichaam)
- Sociale functie
  - Geur-markering aan de plek, soms ook om sociale status aan te geven
  - Geur-markering op hun eigen lichaam
  - Sociale binding, in het geval van samen zoelen
- Bescherming tegen roofdieren
  - door het maskeren van hun geur
- Seksuele functie
  - Dominantie over een bepaalde plek voor beren, tijdens de paringsperiode
  - Berig zijn
- Plezier
  - Het is een gedragsbehoefte, het gedrag zelf is belonend; varkens zoelen omdat ze het prettig/lekker vinden
- Rust
- Spel



*Darcy – Wherona Does*

### Zoelpoel maken

Nu je hebt kunnen lezen welke positieve effecten het zoelen heeft, kan het zijn dat je besluit zelf ook een zoelpoel te willen aanleggen. Het is dan goed om met de volgende zaken rekening te houden:

- maak je zoelpoel groot genoeg zodat al je varkens er tegelijk gebruik van kunnen maken en dan nog voldoende ruimte over hebben om zich te bewegen. Twee keer zoveel oppervlak als je varkens bij elkaar beslaan is een goed uitgangspunt
- Zorg dat de poel langzaam aflopende zijkanen heeft, zodat ook kleine varkens of varkens die minder ter been zijn erin kunnen komen
- Zorg voor variatie in diepte. Een groot gedeelte moet net diep genoeg zijn om water en modder tot het ellebooggewricht te laten komen, een ander gedeelte maak je wat dieper. Graaf niet te diep, je varken moet zijn oren droog kunnen houden als hij op de zij ligt in verband met de gevoeligheid voor oorontstekingen.
- Om het water vast te kunnen houden, kun je voor een laaggelegen gedeelte van je terrein kiezen, dieper graven of onder de bodem van de poel een stevig soort zeil ingraven. Je moet dan denken aan de dikste vijverfolie of een vrachtwagenzeil. Bedek het zeil weer met een laag aarde, voordat je er water in doet. Dat verbetert de grip en voorkomt uitglijden. Een betonlaag is natuurlijk ook een optie. Het gaat langer mee dan zeil of folie en het is goed voor het slijten van de klauwen.
- Modderpoelen zien eruit als een vijver en bevatten dus niet alleen modder, maar er staat ook een laag water op. Begin met het vullen met aarde en doe er langzaam water bij, tot je een goede mix krijgt. De modder moet goed aan je varkens blijven kleven, probeer dat uit met je hand. Modder koelt beter dan water, dus daar moet de nadruk op liggen.
- Over het algemeen is een zonnige plek prettig, omdat het water dan eerder opwarmt en je varkens het ook al bij lagere temperaturen zullen gebruiken. Bij hele hete dagen zul je dan misschien voor schaduw moeten zorgen, denk vanaf een graad of twintig. Heb je veel ruimte, dan kan het nuttig zijn om een poel zowel in de schaduw als in de zon te maken.
- De poel ligt niet direct naast het hok..
- Om de poel heen ligt nog een rand droge aarde om te kunnen graven en wroeten.
- Bomen en stenen in de buurt van de zoelpoel, voldoen in de behoefte om na het zoelen te schuren. Bomen kunnen uiteraard ook stammen zijn die een stuk zijn ingegraven in de aarde. Zorg dat ze stevig staan, want bij schuren komt veel kracht op de stammen te staan. Zorg dat de schuurplekken goed te benaderen zijn, zodat je varken zijn kop, zijkant en kont kan schuren.



## Wassen



*Frans Bacon – Kim Pattirohu*

Er is geen noodzaak om je varken te wassen, baden of douchen. Sterker nog, pas onder bepaalde omstandigheden zal je varken het gaan leren waarderen. Het water moet voldoende warm zijn en je dient op te letten dat er geen water in de oren van je varken kan komen. (zie 4a lichaamsverzorging - oren) Ook is het belangrijk te zorgen dat je varken niet kan uitglijden, dus zorg voor een stabiele, slipvrije ondergrond. Gebruik liever geen shampoo, badschuim of andere cosmetica, ook niet als die speciaal voor huisdieren is. Dit tast de werking van het natuurlijke huidvet aan.

*"Vandaag is Knorretje voor het eerst onder de douche geweest. Ik lokte er hem met voer naartoe en heb het voer in de hoek van de douche gelegd. Al gauw pakte ik de douchekop en richtte deze op Knorretje. Hij leek het lekker te vinden, daar hij ongestoord verder at. Wel gleed hij een paar keer uit, maar toen ik mijn hand onder zijn kontje deed als ondersteuning at hij gewoon weer door. Daarna is hij in de andere hoek van de douche gaan kijken, maar kwam ik niet meer goed bij 'm. Hij gleed weer uit en raakte in paniek. Al schaatsend en vallend vluchtte hij uit de douche. Nu ga ik voor een anti slip matje kijken voor de volgende douchebeurt van Knorretje" [Rilana Hyndycz, Facebook, minivarken forum, 29 april 2014]*

Deze manier van wassen wordt vooral ingezet voor varkens die binnen leven. Na het wroeten of zoelen kan je varken flink bemodderd zijn en niet iedereen stelt het op prijs om die resten in huis te hebben.

Heb je een buitenvarken, dan is het niet aan te raden je varken te wassen. Zijn huidvet zorgt voor een beschermende laag op de huid en hoe vaker je die verwijdert, hoe kwetsbaarder je varken wordt. Toch kan het in een enkel geval voorkomen dat het nodig is, bijvoorbeeld als je varken besmet is met een parasiet (zie 4f gezondheidsproblemen - parasieten) en het voor de behandeling noodzakelijk is dat je hem wast met een medicinaal middel. Zorg in dat geval ook voor voldoende warm water, handwarm of lauw is niet voldoende, het moet echt een comfortabele warmte zijn als je er je hand onder houdt. Met een verplaatsbare ren kun je een hek direct om je varken heen zetten, zodat hij niet makkelijk weg kan lopen.

## Schuren

"Naast vaste zoelplaatsen hebben wilde zwijnen ook vaste schuurbomen, waaraan ze zich na het zoelen uitgebreid en met veel genoegen wrijven. Aan de beschermende modderlaag wordt daardoor nog een

harslaag toegevoegd. Frislingen leren van hun moeder al in de tweede levensweek te zoelen en te schuren.” [Het Varkensboek, Anno Fokkinga, uitgeverij Thoth]

Elk varken schuurt. Daarmee worden dode huidcellen verwijderd. Als er bovendien tegen een dennenboom wordt geschuurd -vaak veruit de meest favoriete boomsoort om tegen te schuren- dan wordt er een harslaag aangebracht die bescherming biedt tegen parasieten. De meeste varkens hebben een droge huid, donker gekleurde varkens meer dan lichter gekleurde en soms is een varken besmet met een parasiet die jeuk veroorzaakt. Voldoende redenen om eens lekker te schuren dus. Bij gebrek aan bomen zal je varken vervanging zoeken in je huis of je tuin en dan zal alles met scherpe hoeken of randen voldoen. Kasten, salontafels, schuurtjes, je varken kan op de meest onverwachte plekken besluiten te willen schuren. Naarmate je varken groter wordt, gaat dit ook met flink wat kracht gepaard. Een klein kastje kan dan zomaar om liggen.

### Borstelen

“De leden van de rotte houden ervan elkaar te poetsen. Vooral de plekken waar ze met schuren niet bij kunnen komen, krijgen een grondige beurt. Met name oudere zeugen besteden vele uren aan dit sociale gebeuren en vele luizen worden hiervan de dupe.” [Het Varkensboek, Anno Fokkinga, uitgeverij Thoth]

Natuurlijk kan je varken met schuren niet overal bijkomen, dus hulp is altijd welkom. De meeste varkens vinden het heerlijk om gekrabbd, geborsteld of gestreeld te worden en vaak wordt het op prijs gesteld als je flink wat druk uitoefent. Je kunt je handen gebruiken, je nagels, een haarborstel, een ondervachtborstel voor katten of honden, een rugkrabber, een vork of een massagehandschoen. Het maakt je varken niet uit, zolang je maar borstelt. Natuurlijk kun je al observerend wel ontdekken wat voor jou varken de ultieme verwensessie is.

Op de plekken waar de huid van je varken dikker is -wangen, rug, flanken, kont- kun je flink wat druk uitoefenen. Waar de huid dunner is -buik, liezen, binnenkant poten- gebruik je minder druk, maar mag je nog steeds wel stevig krabbelen. Als je varken heel erg aan het genieten is, zal hij mogelijk zachte, regelmatige knorretjes laten horen. Dit lijkt vooral te gebeuren bij aandacht voor zijn favoriete plekjes; de borst tussen de voorpoten in en de zachte kant van de voorpoten.



*Binkie wordt verwend met een rugkrabber – Rilana Dekker*

### Oren

De oren van een varkens (en dan met name de binnenkant van de oorschelp en de gehoorgang) kunnen er flink vies uitzien. Er zijn veel eigenaars die daar niets aan doen en dat is een prima keuze. Voor je varken levert het geen problemen op, sterker nog, dat oorsmeer heeft als functie het beschermen van het kwetsbare binnenoer tegen onheil van buitenaf. Als je het oorsmeer verwijdert, zal het lichaam van je varken erop reageren door nog meer oorsmeer aan te maken. De gehoorgang moet immers beschermd blijven. Een grote hoeveelheid oorsmeer kan ook een indicatie zijn voor een oorontsteking, maar vaak zul je dan ook zien dat je varken meer met de kop schudt of de oren probeert te schuren.

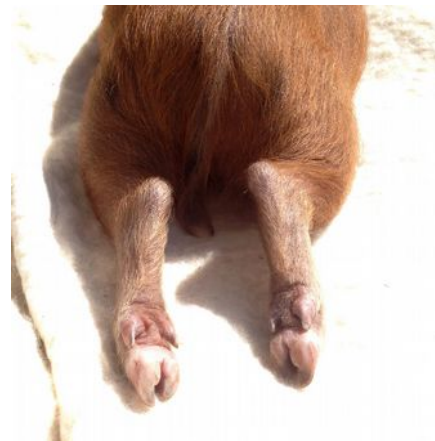
Wil je toch de oren schoonmaken? Neem de binnenkant van de oorschelp dan af met een vochtig (niet nat) doekje of een oliedoekje. Alleen het zichtbare deel van de gehoorgang -de eerste centimeter- kun je met een wattenstokje reinigen. Eventueel kun je het wattenstokje in wat olie dopen en even over een doekje rollen voor je het oor in gaat. De olie zal het vuil wat makkelijker losmaken en het vuil blijft zo makkelijker plakken aan het watje.

Let op! Zodra je met het wattenstokje vuil begint weg te halen, kan je varken als reflex met de kop gaan schudden. Hij voelt iets in zijn oor en wil dat eruit schudden. Op die manier gaan de losse stukjes vuil uit het oor, maar kijk goed uit dat je op tijd het wattenstokje terugtrekt en zeker niet te diep in de gehoorgang gaat. Een ongelukje is zo gebeurd.

Gebruik geen water en ander vocht in de gehoorgang! Varkens zijn vatbaar voor oorontstekingen.

### Klauwen knippen

Als je naar de poten van je varken kijkt, dan zie je dat hij twee grote klauwen aan de voorkant heeft en twee kleinere bijklauwtjes aan de achterkant. Bij varkens met lichtgekleurde klauwen, kun je door er een lampje onder te houden zien dat er een lichter en een donkerder gedeelte in de hoef is. Het donkere gedeelte is het 'leven', het gedeelte waar nog zenuwen en bloedvaten door lopen. Dit is te vergelijken met ons eigen nagelbed en mogelijk ken je het ook van andere dieren wiens nagels je met regelmaat knipt.



*Bram - Joske Kivits*

Als je varken zelden tot nooit op een harde ondergrond loopt, zullen de klauwen minder slijten en kan het dus nodig zijn om regelmatig te knippen. Je kunt dit door een arts laten doen, maar als het vaker moet gebeuren dan kan dit op de lange termijn een flink bedrag kosten. Het is ideaal als je het zelf kunt doen.

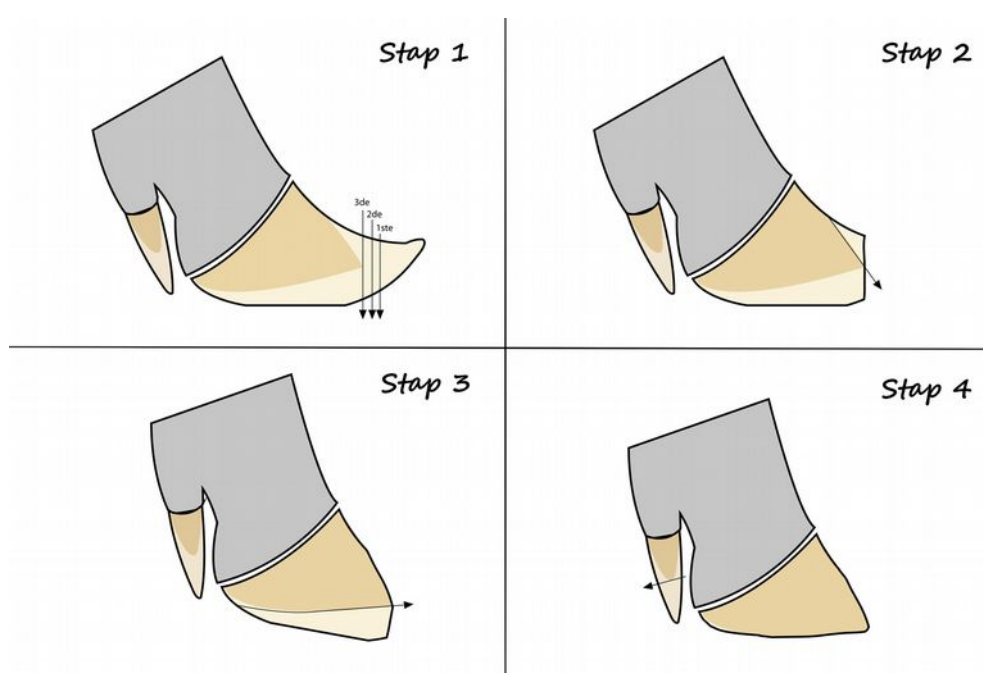
Je begint ermee om je varken te laten wennen aan het feit dat je aan de klauw komt. Hoewel je dit bij jonge varkens veel makkelijker aanleert, is het zeker mogelijk om ook bij oudere varkens tot deze mate van vertrouwen te komen. Het vraagt veel tijd en geduld, maar zelfs bij varkens met een traumatische ervaring, is het vertrouwen opnieuw op te bouwen.

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Zorg dat je varken op zijn zij ligt, door hem eerst te aaien/krabbelen tot hij omvalt. Ga dan met een rustige aaiende beweging vanaf de schouder naar beneden en glij met je hand over de voorkant van de voorpoot. Herhaal dit een flink aantal keren. Daarna kun je langzaam gaan beginnen de klauw steeds directer met je vingers, hand aan te raken, totdat je uiteindelijk de klauw vast kunt houden zoals je dat zou moeten doen om te kunnen knippen. Ga je te snel, dan merk je dat je varken z'n poot niet alleen terugtrekt, maar ook weer op zijn buik draait of zelfs opstaat. Begin dan gewoon opnieuw bij de laatste stap die nog wel goed ging. Zoals bij alles wat met varkens te maken heeft, is geduld erg belangrijk. In sommige gevallen kies je ervoor om het voor die dag even te laten en de volgende dag weer te proberen. Hou het ontspannen, het is een leerproces.

Als de klauwen maar een klein stukje te lang zijn of je varken is nog jong, dan kun je het waarschijnlijk oplossen met een metaalvijl. Gaat het om een (paar) centimeter, dan is het verstandiger om het overschot in gedeeltes af te knippen en als laatste met de vijl het oppervlak af te ronden. Bedenk dat dit een ontspannende bezigheid mag zijn, zowel voor jou als je varken. Neem de tijd en beloon elke goede stap met even kriebelen over de buik. Bij sommige varkens werkt het beter als één persoon continu kriebelt of borstelt, terwijl de ander zich bezighoudt met het knippen en vijlen. Maak de sessies niet te lang. Je kunt bijvoorbeeld één poot per week doen, zodat aan het einde van de maand alle klauwen aan bod zijn geweest.

Lukt deze manier niet? Maak er dan een trainingsdoel van. Zet een blokje hout op de grond van maximaal tien centimeter hoog en train je varken om zijn poot daarop te zetten. Laat het randje van de klauw uitsteken over de rand van het blokje en knip de randjes bij.



*Naar voorbeeld van zibro.com*

Stap 1: Knip het overtollige gedeelte aan de voorkant van de klauw in gedeeltes terug. Naarmate de klauwen langer worden, groeit het leven -het gedeelte met zenuwen en bloedvaten- ook mee. Als de klauw veel te lang is, knip dan de eerste keer ruim voor het leven af. Wacht dan een paar weken, zodat het leven de tijd heeft om zich terug te trekken en knip

dan weer wat verder.

Stap 2: De klauw hoort eigenlijk in de lijn van de poot door te lopen, met hooguit een lichte bolling. Als de klauwen te lang worden, dan zie je dat de klauw niet meer recht of bol is, maar juist hol wordt. Als je de punt van de klauw hebt gehaald, dan gebruik je daarna de vijl om te zorgen dat de klauw weer in dezelfde lijn loopt als de poot.

Stap 3: Als de klauw te lang wordt, verandert ook de stand van de poot. Die gaat meer achterover hellen, met gewrichtsproblemen tot gevolg. Nadat je de eerste twee stappen hebt uitgevoerd, is het zaak om aan de onderkant van de klauw te vijlen totdat de poot weer in de juiste stand staat.

Stap 4: Als laatste stap knip je de bijklauw in gedeeltes korter tot op het leven.

Als je per ongeluk toch in het leven knipt, dan kan dit gaan bloeden en je varken kan van schrik terugdraaien of opstaan. Dit is op zich niet ernstig en het is goed daarop voorbereid te zijn. Er zijn in de

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

dierenwinkel speciale middelen verkrijgbaar om het bloeden snel te stelpen of een huismiddeltje is het gebruik van een stuk zeep. Druk het stuk zeep op de klauw, hou het een tijdje op zijn plek en haal het er dan met een draaiende beweging weer vanaf. Herhaal indien nodig. Ook kun je in geval van nood talkpoeder of maizena proberen, maar niet als het in een open verpakking heeft gestaan. Als je een bacteriële infectie in de wond krijgt, ben je verder van huis.



*"Zo knip ik Lola's hoefjes: Eerst kriebel ik haar met de handen totdat ze gaat liggen. Bij voorkeur wanneer het zonnetje schijnt, dan is ze sneller relaxed. Daarna nemen mijn voeten het 'pleasen' van Lola over en gaan mijn handen beginnen met het eigenlijke werk: de hoevicure. Soms staat ze tussendoor even op, ben gewend het in twee of drie keer te doen. Gaat perfect zo, zonder stress voor haar of mezelf!" [Dorette de Gier, Facebook, minivarken forum, 4 december 2015]*

### Tandverzorging

In de paragraaf over anatomie staat beschreven hoe het tandwerk van een varken eruit ziet. Daar heb je ook kunnen lezen dat je varken zijn tanden wisselt in de periode tussen de tien en de twintig maanden. Het kan dan voorkomen dat je varken daar last van krijgt en vaker laat horen dat hij niet blij is door zeurende geluiden en tandenknarsen. Eigenlijk is het niet het knarsen van de tanden wat je hoort, maar vaker het piepen van het tandvlees. Het doorkomen van de tanden zorgt voor een drukkende pijn in de kaak en door het tandvlees stevig op elkaar te drukken, geeft je varken tegendruk, wat de pijn verlicht. Je kunt hem helpen door hem wilgentakken aan te bieden, het maakt niet uit welke soort. De bast en bladeren bevatten salicylzuur, de stof die de basis is voor onze aspirine en die bekend staat om zijn pijnstillende werking. Als de takken een paar dagen bij je varken hebben gelegen, zul je zien dat zowel de blaadjes als de bast van de takken verdwenen zijn. Dat is het moment om de oude takken weg te halen en te vervangen door verse. Ook kun je stukjes fruit invriezen en die bevroren aan je varken geven. De kou verlicht de tandpijn. Doe dit wel met mate, zeker als het wat kouder weer is.

De tanden van een varken zijn bijna altijd geel en bruin gekleurd. Dit hoeft niets te zeggen over de gezondheid van de tanden en je hoeft hier dan ook niet in actie te komen. Pas als je varken om onverklaarbare reden geen vast voedsel meer wil eten, maar nog wel vloeibare voedingsmiddelen, dan kan het nuttig zijn om de tanden aan een verder onderzoek te onderwerpen. Net als bij het knippen van de klauwen, helpt het enorm als je varken gewend is dat je af en toe de tanden inspecteert, dus begin al vroeg met je varken daaraan gewend te maken. Maak er eventueel een trainingsdoel van.

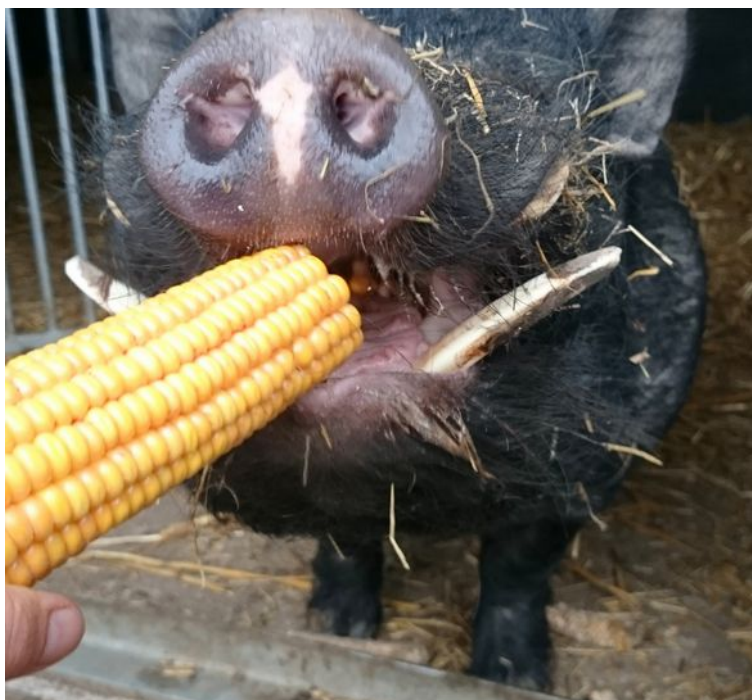
Alle mannelijke varkens krijgen slag tanden, of ze nu wel of niet gecastreerd zijn. Bij gecastreerde varkens worden ze vaak minder lang en groeien minder hard, maar ze komen nog steeds buiten de bek uit en zijn bovendien erg scherp. Het is bij wet verboden om ze bij de basis af te zagen of te trekken, maar het is wel toegestaan om de tanden in te korten of te vijlen. De slag tanden blijven het hele leven doorgroeien, net als de klauwen. Als je varken in huis loopt en zeker als hij met regelmaat in aanraking komt met kinderen, is het aan te raden je varken te laten wennen aan tandverzorging. Ben je vroeg begonnen met de tanden van je varken aan te raken en de bek te inspecteren, dan is de stap naar het zelf vijlen niet zo groot meer.

Het is verstandig om te beginnen met een gewone nagelvijl voor mensen. Dit is vooral om je varken te laten wennen aan de druk, de beweging en het geluid, maar heeft nog geen effect op de tanden zelf.



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Zoals bij elke vorm van lichamelijke verzorging, krijg je het meest voor elkaar als hij rustig op zijn zij ligt om geborsteld te worden. Desnoods kan één persoon borstelen, terwijl de ander met de tanden bezig is. Van een nagelvijsl kun je opstappen naar een klein en fijn metaalvijsltje, daarna ga je naar een wat grovere metaalvijsl. Als je varken volwassen is, zul je waarschijnlijk het meest effect hebben met een grove metaalvijsl met een goed handvat, zodat je voldoende kracht kunt zetten. Neem een platte vijsl, geen ronde, en vijsl het puntje van de tand af. Van het vlakje wat daarna ontstaat, rond je ook de randjes af, zodat een stompe punt overblijft.



*Knorremans – Cathy Maas*

Het gebeurt nogal eens dat je varken met zijn slagstanden ergens vast komt te zitten, bijvoorbeeld in een hek. Probeer je rust te bewaren als je hem helpt met loskomen en knip desnoods een gedeelte van het hekwerk door. Je varken zal in paniek proberen zijn kop los te trekken en kan daarbij heftig bewegen, terwijl zijn stressniveau snel toeneemt en oververhitting op de loer ligt. Praat niet te veel tegen hem of over hem, maar concentreer je op het losmaken en pak je varken desnoods stevig vast om zijn kop de goede kant op te kunnen sturen. Laat hem als hij los is eerst tot rust komen voordat je gaat controleren hoe het met hem gaat. Bied nadien lauw water aan om van binnenuit voor afkoeling te zorgen.

Bij grote, zware of niet tamme varkens heeft het weinig zin om te proberen de kop te sturen. Zorg in dat geval dat je in de buurt van je hek altijd een kniptang klaar hebt liggen en knip direct het gedeelte van het hek door waar de tand vast zit.

Is er een dergelijk stressvol incident geweest en merk je veranderingen in het gedrag van je varken? Of heeft hij ernstige verwondingen opgelopen? Neem dan contact op met je arts.

### Gewicht

Om het gewicht van je varken te bepalen, kun je verschillende manieren gebruiken. Het meest nauwkeurig is om je varken zelf op de weegschaal te zetten. De meeste dierenartsen hebben een grote weegschaal en met een beetje muesli blijft je varken lang genoeg staan om het gewicht te noteren.

Ga je niet met je varken naar de dierenarts, maar kun je hem wel optillen? Dan kun je eerst zelf thuis op je weegschaal gaan staan en je eigen gewicht noteren om vervolgens hetzelfde te doen met je varken in je armen. Trek gewicht één af van gewicht twee en je weet ongeveer hoe zwaar je varken is.

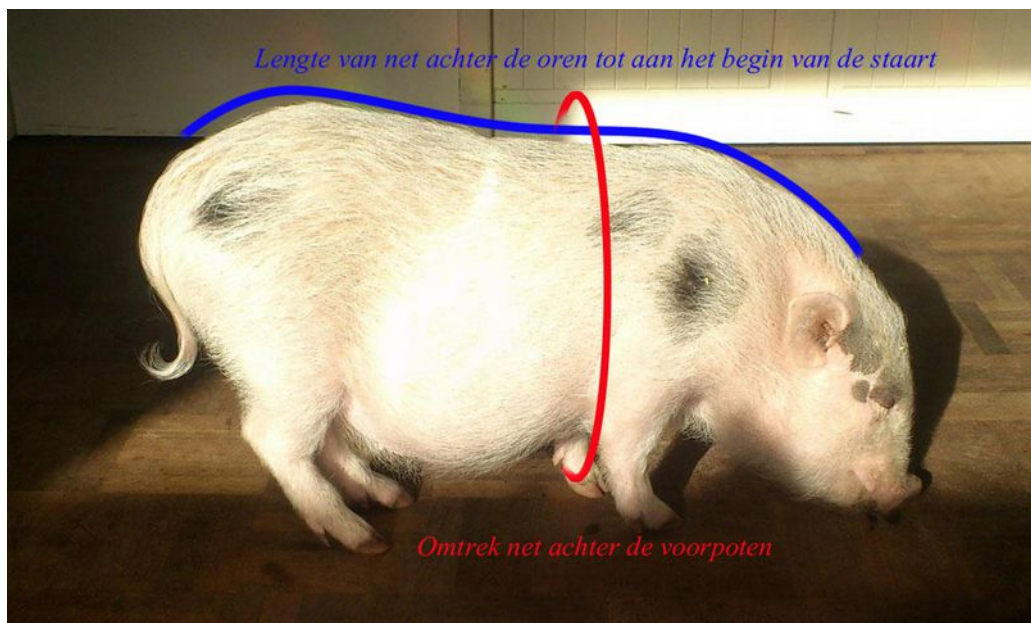
## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Raghild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Uiteraard zijn er ook varkens die én niet naar de dierenarts gaan én niet (meer) op te tillen zijn. Daarvoor zijn er manieren om het gewicht bij benadering te berekenen. Deze manieren zijn dus niet helemaal nauwkeurig, maar zijn goed genoeg om bijvoorbeeld de dosis van medicatie op te baseren - die wordt vaak berekend aan de hand van het gewicht van je varken.

Voor varkens jonger dan zes maanden, is het moeilijk om het gewicht te bepalen aan de hand van een berekening. Ze zijn dan nog zo sterk in de groei, dat de uitkomst niet altijd even betrouwbaar is.

Voor varkens vanaf zes maanden kun je de volgende formule gebruiken:

- omtrek x omtrek x lengte x 69,3



Neem als eerste de omtrek op van de borst, net achter de voorpoten. Meet ook de lengte tussen de oren en het begin van de staart. Mams op een leeftijd van 26 maanden, ruim 2 jaar dus

Voor dit voorbeeld gebruiken we de afmetingen van Mams, destijds ruim twee jaar oud. Zij heeft een omtrek van 79 centimeter en een lengte van 73 centimeter. Dit zetten we om naar meters; de omtrek is dan 0,79 meter en de lengte is dan 0,73 meter. Als we vervolgens de formule gebruiken, komen we op  $0,79 \times 0,79 \times 0,73 \times 69,3 = 31,57$ . In dit voorbeeld weegt Mams rond de 31 kilo.

Soms heeft een weegschaal een functie om het laatst gemeten gewicht te onthouden of terug te laten zien. In dat geval kun je ook een plaat op je weegschaal leggen en je varken trainen om op de plaat te gaan staan. Na het wegen haal je de plaat weg en roep je het laatste gewicht op.

#### 4.b Arts zoeken

Bij het zoeken naar een arts heb je de keuze tussen een dierenarts of een veearts. Afhankelijk van je woonplaats is de ene soms makkelijker te vinden dan de andere. Hieronder kun je de voor- en nadelen van beiden nalezen.

Een dierenarts heeft vaak een praktijk waar je naartoe moet en waarvoor je jouw varken dus in een auto moet kunnen vervoeren. In de meeste gevallen hebben dierenartsen niet veel ervaring met minivarkens, op enkele uitzonderingen na. Wel hebben dierenartsen veel meer ervaring met eigenaars van huisdieren en de binding die ze vaak met hun dieren hebben. Ze zullen over het algemeen dan ook wat meer rekening houden met de emoties van jou en je gezin en daar de behandeling op afstemmen.

Een veearts is gewend om de dieren op locatie te bekijken en soms ook te behandelen. Hij komt dus naar je toe, wat voor jou en je varken een hoop stress kan schelen. Vaak hebben veeartsen ook meer ervaring met varkens, al is het meestal wel met relatief jonge varkens (hooguit tot drie jaar) en wordt de behandeling vaak afgemeten tegen het economisch gewin. Er zal bij een varkensbedrijf niet snel gekozen worden voor een complexe, dure ingreep, dus het kan zijn dat een veearts hier wat minder ervaring mee heeft. Veeartsen hebben vaak een beperkt gebied waar ze opereren en het is niet altijd makkelijk om in een grote stad een veearts te vinden die tot aan het centrum wil komen.

In de praktijk zul je een arts regelmatig nodig hebben voor het geven van behandelingen tegen schurft en wormen en voor het bijwerken van de klauwtjes. Je kunt je uiteraard inspannen om dit zelf te leren, maar voor het geval dat niet lukt, heb je een arts nodig.

Heb je de perfecte arts gevonden, maar zit hij wel op een flinke afstand? Dan kun je ook proberen te regelen dat een dierenarts in de buurt, in geval van nood, op advies van de specialist de behandeling uitvoert. Ook dit soort zaken zijn handig om vooraf te bespreken.



*"Voor de gewone dingen (schurft behandeling en eventueel een keer controle) heb ik een veearts hier in de regio. Hij komt aan huis en heeft voldoende kennis van zaken. In geval van nood zou ik hem bellen, maar direct daarna naar dr. Peter Klaver om hem te laten adviseren. Voor de meer ingewikkelde ingrepen, waarbij narcose nodig is, laat ik Peter aan huis komen. Hij voert de operatie dan thuis uit. Bijvoorbeeld bij de castratie van Mams heb ik daarvoor gekozen. Ik weet dat niet iedereen erachter staat om narcose op locatie te doen, maar ik heb voldoende vertrouwen in de uitgebreide ervaring van Peter op dat gebied, om daar wel voor te kiezen. Minder stress voor mij en dus ook minder stress voor Mams. De operatie is destijds ook perfect verlopen en ik ben blij dat ik het zo heb aangepakt." [auteur]*

Peter steriliseert Mams aan huis – Foto: René Roos

## 4.c Anticonceptie

“Berige zeugen verraden zich door onrustig gedrag en opgezwollen rode schaamlippen. Ze produceren, evenals de keilers<sup>1</sup>, speekselschuim dat ze op de bomen smeren. De tot de rotte toegetreden ever ‘controleert’ de zeugen op bronstigheid door te snuffelen aan de geslachtsorganen. Is een zeug berig dan begint hij haar in de flank te stoten, waarna zij wegloupt, hij haar volgt, urineert, weer stoot enzovoorts. Na dit voorspel probeert hij haar te bestijgen. Meestal loopt ze eerst weg, blijft vervolgens staan, waarna hij haar weer bestijgt en, als zij stil blijft staan, de paring plaats kan vinden.” [Het Varken, Anno Fokkinga/Marleen Felius, uitgeverij Thoth]

### Geslachtsrijp

Beren kunnen (mits ze goed te eten hebben gekregen) al vanaf drie maanden geslachtsrijp zijn, zeugen vanaf drie tot vijf maanden. Het is dus zaak om snel na te denken over vormen van anticonceptie als je een beer en zeug bij elkaar houdt. Ook al komen ze uit één nestje zullen ze het niet laten om elkaar op te zoeken als ze bronstig (of berig) zijn.

### Beer wordt borg

De meeste beren zijn gecastreerd (de teelballen zijn verwijderd) en worden vanaf dat moment borg genoemd. Het gros van de hobbyvarkens zal al bij de fokker gecastreerd zijn. Aan de ene kant zodat er met dat varken niet zomaar verder gefokt kan worden, aan de andere kant omdat ongecastreerde mannelijke varkens geen makkelijke huisdieren zijn.

Een beer draagt de zogenaamde berengeur bij zich. Die is heel aantrekkelijk voor een zeug in berigheid, maar voor de meeste mensen totaal afschrikwekkend. Het is een sterke muskusachtige geur, die intenser wordt naarmate de beer ouder wordt. De geur ruik je aan de adem van de beer, maar bevindt zich vooral in een zakje bij de penis (intern), waar zich oude urine, hormonale afscheiding en andere stinkende vloeistoffen verzamelen. Als de beer zijn buik tegen iets aanwrijft, ergens gaat liggen of urineert, dan verspreidt de geur zich.

Beren zijn territoriaal en zullen dus verschillende objecten in huis gaan markeren als hun eigendom. Met een beetje pech hoor jij daar op een bepaald moment ook bij. Daarnaast hebben beren een hoog libido en ze zullen ‘oefenen’ op andere varkens, kleine huisdieren, je been en bij gebrek aan levend materiaal, je kussen, meubels of elk ander ‘bestijgbaar’ voorwerp.

*“Onze Kevin en Kees zijn beide borgjes. Toen Kees nog niet gecastreerd was zat hij steeds te rijden, op de kippen, op Kevin, op het logeerkonijn etc. Na castratie was het over.” [Mieke van der Heijden-Kleinsmit, Facebook, minivarken forum, 12 juni 2015]*

Heb je een beer in huis? Overweeg dan hem te laten castreren of geef hem een permanente, ruime plek buiten. Beren zijn over het algemeen genomen niet geschikt als binnenvarkens.

Een castratie op latere leeftijd is mogelijk, maar het is niet altijd zeker dat daarmee het berengedrag en de berengeur ook helemaal verdwijnen.

*“Door testosteron worden de hersenen van een beer beïnvloed. Hoe vroeger je castratie doet, des te minder heeft het testosteron invloed gehad, des te minder berengedrag zal er al ontwikkeld zijn. Als je de ballen verwijderd haal je de bron van de testosteronvorming weg, maar de hersenen kunnen zich dan al gevormd hebben. Lichamelijk is hij dan een borg, maar in zijn hersenen is hij een beer. Het berengedrag kan dan na een castratie wel minder worden, maar gaat lang niet altijd helemaal weg. Los daarvan kan ook een jong gecastreerde borg prima een erectie krijgen, uitschachten en doen alsof hij dekt.” [Peter Klaver, interview, Dodewaard, 19 februari 2015]*

---

1 Volwassen, mannelijke wildzwijnen



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Wat ook wel eens wil gebeuren, is dat je op het oog een borg in huis haalt (je ziet dan geen teelballen meer hangen), maar naarmate hij ouder wordt, zie je gedrag ontstaan dat lijkt op bronstig gedrag, zoals rijden op personen, dieren of voorwerpen. Het kan dan zijn dat je varken een zogeheten 'binnenbeer' is: bij het castreren zijn één of beide teelballen niet verwijderd, omdat ze niet buiten het lichaam hingen, maar in het lichaam verborgen zaten. Je zult dan alsnog een (gedeeltelijke) castratie moeten laten uitvoeren om je varken met recht een borg te kunnen noemen.

Er moet echter ook gezegd worden dat er verschillende gevallen bekend zijn van beren die als gezelschapsvarkens worden gehouden waarbij dit prima verloopt. Ze leven dan wel buiten.

### Berigheid

*"Mijn Boukje is om de drie weken berig. Heeft ook een rood opgezette vagina. Is dan erg vervelend, bijt en haalt alle kasten leeg. De pannen vliegen je om de oren. Dit duurt ongeveer 3-4 dagen en dan zakt het weer af. Bij Loltsje merk je er niet zoveel van en Liefke is erg humeurig en niet vertrouwd bij vreemden. Allemaal verschillend, net zoals bij vrouwen!" [Jantien Bethlehem, facebook, minivarken forum, 29 december 2014]*

Een zeug kan al vanaf twee maanden volgroeide voortplantingsorganen hebben, dus ook vanaf die leeftijd drachtig worden. Los van het feit of ze wel of niet gedekt wordt, wordt een zeug elke 21 dagen 72 uur lang berig. Langer als drie dagen berigheid is een uitzondering en in dat geval kan het zijn dat je varken een afwijking aan de eierstokken heeft.

Tijdens de berigheid is een zeug vaak humeurig, onrustig en snel geïrriteerd. Ook kan ze meer aandacht vragen en vocaal onrustiger zijn (meer piepen en gillen). Ondanks dat de berigheid al vroeg kan beginnen, zie je in de praktijk dat het vanaf de zes à zeven maanden voor het eerst problemen op kan gaan leveren.

*"Onze Ellie gilt ook alles bij elkaar! Gelukkig heb ik hele lieve burens die erom lachen als onze dame weer haar "periode" heeft! Ik wil haar geen hormonen geven en sterilisatie vind ik ook niets in verband met narcose, dus Ellie gilt om de paar weken een dag of 3! Ik zet de muziek dan ietsje harder en mijn man (Ellie is zijn oogappeltje en mag werkelijk alles) vindt het vreselijk als ze gilt en geeft haar dan wat extra lekkers!" [Stella Beltgens-Martis, facebook, minivarken forum, 29 april 2015]*

Tijdens de berigheid kan het gebeuren dat je zeug tijdelijk niet meer zindelijk is. Hoewel er geen beren in de buurt zullen zijn, zegt haar instinct toch dat ze overal haar geur moet achterlaten zodat de beer haar kan vinden.

*"Oké nu weet ik wat een berig varkentje is. Knorretje is vandaag heel lastig, loopt me de hele tijd al zeurend, en met momenten krijsend, achterna, trekt het behang van de muur en plast binnen." [Gina Berenato, facebook, minivarken forum, 2 december 2014]*

### Anticonceptie

Er zijn verschillende manieren van anticonceptie, maar die zijn vooral voor de zeug gebruikelijk. Voor beren wordt over het algemeen alleen voor castratie gekozen, omdat dit het meest effectief is.

Voor je zeug heb je de keus uit een hormooninjectie (de zogeheten prikpil) of een injectie met hormonen die in één keer toegediend wordt en gedurende een bepaalde tijd (meestal een paar maanden) werkzaam is. Een andere optie is een hormoonimplantaat, een implantaat onder de huid dat gedurende langere tijd hormonen afgeeft. Deze ingrepen zijn vrij laagdrempelig en kosten aanzienlijk minder dan een castratie. Wel moeten beide manieren regelmatig herhaald worden en kan van tevoren niet gezegd worden hoe lang de ingreep effectief is bij jouw varken. Dat zal de ervaring moeten leren.

## Castratie

Of het nu over een ingreep bij een beer of een zeug gaat, alle twee heten officieel een castratie. Bij beren worden de teelballen verwijderd, bij zeugen de eierstokken. Bij beiden is het goed om de ingreep zo jong mogelijk te plannen.

Bij beren kan de ingreep al op twee of drie dagen jong worden gedaan. Meestal is een beer dan ook al een borg als jij ermee in aanraking komt. Jong gedaan, is het een relatief simpele ingreep en ze herstellen (ook op wat oudere leeftijd) heel snel. Direct na de ingreep (bij gebruik van plaatselijke verdoving) of na het uitwerken van de narcose zullen ze weer verder gaan met de dagelijkse gang van zaken.

Bij hangbuikzwijnen is er een verhoogde kans op vooraf terugtrekken van de teelballen, wat de ingreep ernstig kan bemoeilijken. Een andere complicatie die zich kan voordoen, zijn ingewanden die na de ingreep naar buiten komen door de druk van de grote hoeveelheid ingewanden op de hechtingen. Daarom is het bij hangbuikzwijnen van extra belang dat de (relatief simpele) ingreep wordt uitgevoerd door een arts die ervaring heeft met castratie bij varkens.

Bij een zeug kan de ingreep gedaan worden vanaf zes maanden oud. Laat het doen door een arts die bekend is met de ingreep. Hou er rekening mee dat niet elke arts hier ervaring mee heeft en je dus soms een aantal van hen moet vragen om er een te vinden die het wil doen.

Hoe slanker de zeug, des te makkelijker zal de ingreep gaan. Ten eerste ligt de baarmoeder hoog in de buikholte, bijna tegen de ruggengraat aan, en overmatig vet moet eerst opzij voordat de arts de baarmoeder bereikt. Ten tweede is er na de ingreep meer kans op verhoogde druk op de hechtingen door het aanwezige vet.

Castratie bij een zeug is veel ingrijpender dan bij een beer aangezien de buikwand geopend wordt. Daarom zal de operatie altijd onder volledige narcose gedaan worden. Na het ontwaken uit de verdoving heeft de zeug een paar dagen herstel nodig. In die tijd zul je haar apart moeten houden van je andere dieren en een schone, rustige plek geven om te herstellen. Het is belangrijk dat de hechtingen schoon blijven en aangezien ze op de buik zitten, kun je de zeug de eerste dagen beter binnen houden (ofwel in huis, ofwel in een schoon gedeelte van stal of hok). Na een dag of twee zou ze in principe weer gewoon naar buiten moeten kunnen.

*"Als het om anticonceptie gaat heb je op dit moment vier opties: optie één is dat je jouw zeug een paar dagen 'het bos instuurt'. Oftewel haar een paar dagen wat meer buiten laat zijn en het berigheidsgedrag tolereert. Optie twee is castratie, het verwijderen van de eierstokken. Belangrijk is dat je dit laat doen door een arts met ervaring, niet wacht tot je zeug te veel vet heeft opgebouwd en zeker niet laat opereren tijdens de berigheid. De baarmoeder en eierstokken zijn dan veel meer doorbloed dus je hebt dan veel meer kans op nabloedingen. Het beste is minimaal één week tot tien dagen na de berigheid. Optie drie is een implantaat. Ik gebruik Supralorin wat een middel is dat is geregistreerd voor honden. De werking is dan ook niet gegarandeerd voor varkens en zeker niet bij minivarkens. In zestig tot tachtig procent van de gevallen werkt het voor een periode van zes tot twaalf maanden. Tot slot kun je kiezen voor de prikpil, ik gebruik vooral Improvac. Die zet je twee keer en daarna herhaal je elk half jaar de enting. Dit middel is geregistreerd voor beren en is bedoeld om de berengeur te verminderen. Het is alleen, net als het implantaat, niet getest voor zeugen en het heeft dan ook een wisselend resultaat.*

*Als je varken in huis komt en je hebt de financiële mogelijkheid, dan zou mijn persoonlijke voorkeur een castratie zijn. Mits uitgevoerd door een arts die daar ervaring mee heeft. Ik raad een leeftijd tussen vier en acht maanden aan. Is de zeug jonger dan is het soms moeilijk om de eierstokken te vinden. Het is ook belangrijk dat de zeug niet te veel vet heeft. Bij te veel vet op de buik, komt er*

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

*te veel spanning op de hechtingen en sleept de buik over de grond wat beide niet goed is voor de hechtingen en het herstel. Bovendien bemoeilijkt het de daadwerkelijke ingreep. Ik laat bij voorkeur de baarmoeder zitten, omdat het verwijderen van de complete baarmoeder meer kans geeft op nabloedingen. Wanneer de eierstokken verwijderd zijn, krimpt de baarmoeder en zien we zelden tot nooit een baarmoederontsteking of vleesbomen."* [Peter Klaver, interview, Dodewaard, 19 februari 2015]

*"Ik heb een vriendin met een gecastreerd zeugje en zij is erg tevreden over het resultaat: rustiger en minder 'opvliegers'. Ik ben anesthesieverpleegkundige en narcose is nooit helemaal veilig, niet bij mensen en niet bij dieren. Varkentjes hebben relatief veel nodig omdat ze stressen van te voren. Toch moeten de gevaren niet afschrikken, naar mijn mening: ze worden gecontroleerd van te voren of ze gezond zijn, in narcose gemonitord en nadien goed in de gaten gehouden. Bijna al mijn 18 'zoogdieren' zijn gecastreerd, zonder problemen."* [Ineke Folkertsma, Facebook, minivarken forum, 7 april 2015]

### Hysterectomie

In Amerika is inmiddels veel meer artsenervaring met minivarkens. Daar wordt momenteel geadviseerd om in ieder geval de volledige eierstokken te verwijderen, maar bij zeugen die al berig zijn geweest bij voorkeur de hele baarmoeder. Cathy Corrigan, varkensarts in Amerika, legt uit waarom.

*"Het verwijderen van de eierstokken vermindert het risico op kanker, omdat veel van de tumoren in groei worden bevorderd door oestrogeen. Door de eierstokken te verwijderen, verwijder je het oestrogeen. Maar, de baarmoeder is erg bloedvatrijk bij varkens en heeft een grote kans om tumoren te ontwikkelen, zelfs bij varkens zonder eierstokken. Er zijn verschillende meningen over het verwijderen van de complete baarmoeder, met eierstokken, ten opzichte van het enkel verwijderen van de eierstokken. De baarmoeder van varkens ontwikkelt vaak tumoren, in het bijzonder als de eierstokken nog aanwezig zijn. Het verwijderen van de eierstokken verkleint de kans op baarmoederkanker en voorkomt een ontstoken baarmoeder en natuurlijk, een zwangerschap. Het verwijderen van de eierstokken bij een jong varken, die pas 1 of 2 keer berig is geweest, is meestal voldoende om baarmoederkanker te voorkomen. Bij het oudere varken, vanaf 5 maanden ongeveer, die al meerdere keren berig is geweest, is de baarmoeder nog meer bloedvatrijk, en spelen er vaak kwesties met verdikt baarmoederweefsel en mogelijk zijn er met vocht gevulde cystes. Bovendien zijn de bindweefselbanden (die de baarmoeder ondersteunen) een dik bloedvatrijk weefsel bij oudere zeugen en bij jonge biggen een dun, bijna transparant weefsel. Zowel de baarmoeder als het bindweefsel hebben een grote kans op bloedingen na een operatie om de eierstokken te verwijderen. Hoewel het verwijderen van de eierstokken, het risico op kwaadaardige gezwellen vermindert, is het nog steeds hoger, dan wanneer de baarmoeder in zijn geheel wordt verwijderd. De baarmoeder wordt AL TIJD verwijderd indien er sprake is van: een dode foetus, signalen van een aanwezige tumor of een baarmoederontsteking. Ik verwijder de baarmoeder altijd, tenzij er sprake is van problemen met de narcose, waardoor ik de operatie zo snel mogelijk moet afronden.*

*l*  
*n het kort, het enkel verwijderen van de eierstokken is veilig, effectief en sneller (dus minder tijd onder narcose) bij jonge biggen. Bij oudere zeugen is er een duidelijke indicatie voor het verwijderen van de baarmoeder, eierstokken en een gedeelte van het bindweefsel (broad ligament, de ophangbanden). Sommige professionals geloven dat intacte zeugen, ouder dan een jaar, al kanker ontwikkelen in de baarmoeder en dat die baarmoeder dus altijd verwijderd moet*

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

*worden bij die zeugen. Twaalf weken is een prima leeftijd om een castratie uit te voeren, het is dan makkelijker om de baarmoeder en eierstokken te vinden dan bij jongere biggen.* [Cathy Corrigan, Messenger, 13 augustus 2015, vrij vertaald uit het Engels]

### 4.d EHBO

#### Medicijnkast

Er zijn een aantal zelfzorgmedicijnen die je bij de hand kunt houden als je een varken als huisdier hebt.

- Paracetamol bij pijnklachten: big: ¼ tablet per vier uur, volwassen: ½ tablet per vier uur, uitgaande van een tablet van 500 mg.
- Vetramil honingzalf voor het schoonmaken van wondjes, sneetjes of plekken op de huid die extra zorg nodig hebben. Vetramil heeft ook een ontstekingsremmende werking.
- Talkpoeder of maïzena om te gebruiken als je in het leven van een klauw knipt. Talkpoeder heeft een stoppende werking op het bloed.
- After sun of doeken gedrenkt in azijn om de scherpe kanten van de pijn te halen bij verbranding.
- Relaxpillen op plantaardige basis kun je gebruiken bij bijvoorbeeld angst voor vuurwerk.
- Sanafor kan ingezet worden voor veel verschillende doeleinden die te maken hebben met een tekort aan mineralen of vitaminen.
- Kruik en/of warmtelamp.
- Tea tree olie voor een ontsmettende werking.
- Groene Leem om wondjes af te sluiten en het vuil eruit te trekken.
- Betadine, Dettol of een ander ontsmettend product.
- Leeg plastic spuitje.
- Norit voor diarree, maar ook voor ontgiftiging in sommige gevallen.
- Hoge factor zonnebrandcrème (vanaf factor 30)

*"Ik ben geen voorstander van teveel 'dokteren' door de eigenaars zelf. Ik zie dat in de meeste gevallen er onzorgvuldig mee wordt omgegaan. In sommige gevallen worden bepaalde belangrijke symptomen gemaskerd door bijvoorbeeld het geven van paracetamol. Kortom, probeer altijd eerst te overleggen met een dierenarts."* [Jasper Tijms, mail-correspondentie, 24 januari 2016]

#### Checklist

Als je een arts gaat raadplegen, zijn een aantal vragen handig om van tevoren te bekijken. Dit zorgt ervoor dat de telefoongesprekken efficiënter verlopen en je sneller een advies hebt voor een aanpak. In sommige gevallen is tijd essentieel voor een goede afloop:

##### *Wat is de lichaamstemperatuur?*

Neem de temperatuur op met een gewone thermometer via de anus. Eventueel gebruik je wat vaseline op de tip van de thermometer om het makkelijker te laten gaan. Zorg dat je de thermometer diep genoeg inbrengt, tot aan het afleesvenster, anders is de meting niet correct. Gebruik geen oorthermometer voor je varken. Die meting is niet nauwkeurig genoeg.

##### *Wanneer heeft je varken voor het laatst ontlasting gehad?*

Niet alleen het tijdstip maar ook hoe de ontlasting eruit ziet, kunnen aanwijzingen geven voor je arts. Als je varken zich niet lekker voelt, is het altijd handig om het ontlastingspatroon in de gaten te gaan houden.

##### *Wanneer heeft je varken voor het laatst gegeten en gedronken?*

Noteer voor jezelf de hoeveelheden en de tijdstippen. Als je varken niet lekker is, is het sowieso handig om dat voor een aantal dagen bij te houden. Je bent geneigd dit snel te vergeten, maar vooral de vochtinname kan belangrijk zijn. Ook kan je arts vaststellen of de darmwerking normaal is als hij weet wanneer de laatste voeding is geweest, in combinatie met de laatste keer ontlasting.



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

*Hoe is het activiteitsniveau van je varken?*

Bekijk of je varken lusteloos is, of juist hyperactief. Vergelijk het ook met zijn gedrag op gemiddelde dagen. Als je weet dat je varken meestal in de ochtend slaapt, maar nu juist rond blijft lopen en geen rust kan vinden, dan is dit afwijkend gedrag. Het kan dan handig zijn om die informatie door te geven aan je arts.

*Is je varken alert?*

Als je hem roept, reageert hij dan door zijn kop naar je toe te draaien, kijkt hij alleen of zie je enkel zijn oren je kant op draaien? Reageert hij op harde geluiden of geuren van lekker eten?

*Heeft je varken ergens pijn of gevoelige plekken?*

Als je varken rustig is, probeer dan met je handen zacht over het gehele lichaam te strijken. Als je varken pijn heeft in een bepaald lichaamsdeel, kan hij reageren met bijvoorbeeld een grom of een kopzwaai als je op die plek komt. Vind je vrij snel een pijnlijke plek? Vermijd dan die locatie, maar ga wel door met de rest van het lichaam te onderzoeken. Noteer goed waar je merkt dat je varken het vervelend vindt dat je hem aanraakt.

*Hoe is de beweging van je varken?*

Loopt hij net als anders, of zie je afwijkingen in de stand van de poten, de manier waarop de poten bewogen worden of de houding van de kop. Is de stand van de staart omlaag of staat hij continu omhoog?

### Natuurlijk zonnebrandmiddel

Eerder in dit boek - in paragraaf 2a - heb je al een recept kunnen vinden voor vruchtenrepen als snack voor je varken. De bedenker van dat recept, Cathy, heeft ook een natuurlijke zonnebrandzalf ontwikkeld, op basis van kokosolie. Zonnebrand wordt niet voor niks met name genoemd bij de gezondheidsproblemen in paragraaf 4f. Het is een van de meest voorkomende verwondingen bij varkens.

*"Varkens houden van rollen in de modder en dat werkt prima tegen parasieten en tegen zonnebrand. Het koelt heerlijk af op een warme dag. Nadeel is dat er klontjes bij ogen en in de oren ontstaan die hij zelf niet goed kan wegpoetsen. Ik zou hem daar graag bij helpen. Tweede nadeel is dat hij niet heel zijn lijf kan beschermen, er blijven altijd wat plekken onbehandeld. Zijn huid is erg droog en komt niet goed door vervelling heen. Ik denk dat een lekkere massage met een goed product hem daarbij kan helpen. Extra bescherming tegen zonnebrand is in de zomer geen overbodige luxe, want varkenshuid kan niet goed tegen al te veel zonnestralen, terwijl ze het wel heerlijk vinden om te zonnebaden. Knorremans' huid moet nu echt gaan herstellen en niet nog droger en meer geïrriteerd raken. Tot nu toe werkt het onder alle omstandigheden. Op het eind van de dag, als de modder hard is, schuurt hij alles eraf en dan komt er opeens – na een aantal behandelingen – een opgeknapt varken onder vandaan." [Cathy Maas, Kruidenbereidingen, Meester Herborist 2014-2015, 28 juni 2015, Vogelwaarde]*

Over de ingrediënten:

*"Kokosolie, (het liefst biologisch) zuiver, extra vierge, natuurlijk koudgeperst, zonder toevoegingen. Kokosolie hydrateert, kalmeert, herstelt en beschermt de huid en het haar en het heeft een ontstekingsremmende werking. Het bevat laurinezuur dat dezelfde Ph heeft als onze huid en varkenshuid lijkt erop. Het dringt goed door, maar laat ook een beschermend laagje achter. Het heeft een beschermingsfactor 2, dus beschermt daarmee al wat tegen de schadelijke invloed van de zon. Voor de vacht is het een goed middel dat verzachtend werkt, glans geeft en voedt. Het vermindert ook jeuk en pijn door schilfering. Kokosolie kan puur gebruikt worden. Het is een harde substantie, maar eenmaal op de huid smelt het en is het makkelijk verwerkbaar. Goudsbloemolie (Calendula officinalis), is een zeer breed inzetbare fijne olie voor de huid. Het*

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

werkt uitstekend bij schilfers, een droge huid en ook bij wondjes. Het bevordert de aanmaak van weefsel en zorgt ervoor dat wondjes mooi sluiten zonder littekenweefsel. Het werkt ontstekingsremmend, ontsmettend, antibacterieel, antiviraal, schimmelwerend en jeukstillend. Vorig jaar heb ik druivenpitolie gebruikt als basis. Deze olie heeft ook nog eens een positieve werking op de droge en gevoelige huid. De olie wordt snel opgenomen, werkt huidherstellend en maakt de huid soepel en zacht. Goudsbloemolie maak ik ieder jaar voor eigen gebruik. De bloemen pluk ik in de tuin, laat ik drogen in een donkere koele en geventileerde ruimte en de bloemblaadjes laat ik vervolgens trekken in olie. Een volle pot met bloemen en zoveel olie tot alles onder staat. Ik heb dit gedaan in zonnebloemolie, druivenpitolie en olijfolie en dat geeft allemaal een prima resultaat. Na drie weken op de vensterbank en iedere dag even bewegen, zeef ik de olie, giet ik het in donkere flessen en zet ik het koel weg. Deze olie is zeker een jaar houdbaar en kan het volgend jaar dus vervangen worden met verse olie.

Sesamolie bevat veel vitamine E en werkt ook een beetje als zonnebrand met een factor 4. Het verzorgt huid en haar en heeft een ontgiftende werking.

Sheabutter maakt de huid zacht en soepel en beschermt tegen uitdrogen. Het werkt verzachtend bij een droge schilferende huid en wordt zowel voor als na het zonnen gebruikt om de huid te beschermen en kalmeren. Het bevat kaneelzuur en dat is een natuurlijke stof die de huid tegen uv-stralen beschermt. Het is los gebruikt vrij hard, maar smelt op de huid. Voor het haar werkt het ook verzorgend.

Etherische lavendelolie (*Lavandula officinalis*) is kalmerend en verzachtend voor de huid, maar vooral ook rustgevend op het gemoed. De geur is een bonus omdat insecten er niet zo dol op zijn, dus de kans op steken is wat minder groot. (al vraag ik me wel af of je zo makkelijk door een varkenshuid heen komt).

Etherische wortelzaadolie (*Daucus Carota*) heeft een beschermingsfactor tegen de zon, maar toch niet zo hoog als op sommige websites staat vermeld. Het helpt, maar kan er niet op zichzelf staand voor gebruikt worden. Het werkt in ieder geval wel verzorgend bij een droge huid en jeuk. Op psychisch vlak geeft het ook wat rust.

Etherische palmarosaolie (*Cymbopogon martinii*) stimuleert celregeneratie en reguleert de talgproductie. Het is ook te gebruiken bij een droge huid en werkt verkoelend en kalmerend bij een geïrriteerde huid. Het ontspant de geest en de zenuwen en vermindert stress.

Zinkoxide kan uv-straling absorberen en helpt daarmee de huid te beschermen tegen de schadelijke invloed van de zon. Het werkt ook jeukstillend, huidherstellend en verkoelend. Nadeel is dat het wat indrogend kan werken op de huid, maar samen met de andere ingrediënten zal dat niet echt meer van invloed zijn. Zinkoxide lost niet op in water (of alcohol), dus het moet vermengd worden met olie. Diverse bronnen geven aan dat 10 % voldoende is voor een redelijke bescherming, andere bronnen gaan tot 40 %. Ik kies hier voor 20 % en tot nu toe lijkt dat voldoende. "[Cathy Maas, Kruidenbereidingen, Meester Herborist 2014-2015, 28 juni 2015, Vogelwaard]

Ingrediënten en bereiding voor ruim 100 ml:

25 ml Kokosolie  
25 ml Goudsbloemolie  
25 ml Sesamolie  
25 ml Sheabutter  
20 gram Zinkoxide  
6 druppels etherische lavendelolie

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

6 druppels etherische wortelzaadolie  
6 druppels etherische palmarosaolie

Gelijke delen kokosolie, goudsbloemolie, sesamolie en sheabutter in een bakje doen. Dit bakje hang je in kokend water tot het allemaal vloeibaar is. Zo af en toe roeren, zodat het gemengd wordt en dan laten afkoelen.

De zinkoxide toevoegen en net zo lang roeren tot alles goed is opgenomen. Daarna de etherische olie erbij druppelen en doorroeren. Bewaren in een donkere glazen gesteriliseerde pot met deksel, een witte plastic zalfpot of een tube.

*"Sommige van de gebruikte producten kennen nog veel meer toepassingen. Ik heb alleen genoemd wat voor mijn zalf relevant is. Je zou nog olie kunnen laten macereren<sup>2</sup> met andere kruiden die goed zijn voor de huid, zoals Kamille, of met andere kruiden bij andere klachten. Je kunt ook Teatree etherische olie toevoegen bij schurft of in de winter zonder de zinkoxide en met goedkopere olie gewoon als verzorgende zalf. Ik maak nooit veel tegelijk, dus ik kan het per keer aanpassen. Als ik Knorremans helemaal wil insmeren, ben ik zo 50 milliliter verder, dus het gaat snel op." [Cathy Maas, Kruidenbereidingen Meester Herborist 2014-2015, 28 juni 2015]*

---

2 Macereren betekent in dit geval kruiden langdurig en koud in contact brengen met olie om de werkzame stoffen uit de kruiden, in de olie te kunnen trekken.

#### 4.e Gezondheidsproblemen

“Is een zeug verwond of ziek, dan daalt ze genadeloos in rang en kan zelfs uitgestoten worden. Wordt ze weer beter dan kan ze geleidelijk aan haar hogere sociale plaats tussen haar leeftijdsgenoten heroveren.” [Het Varken, Anno Fokkinga/Marleen Felius, uitgeverij Thoth]

In dit hoofdstuk staan een aantal veel voorkomende problemen, die je grotendeels zelf kunt behandelen, soms in overleg met je arts. Twijfel je of je de juiste conclusie trekt aan de hand van de teksten hier, maak je je ernstig zorgen om je varken, eet of drinkt hij niet of heeft hij koorts? Neem dan altijd contact op met je arts, al is het maar voor een overleg. Deze paragraaf is een leidraad, geen medisch handboek.

*“De meest voorkomende problemen in de praktijk zijn huidproblemen zoals schurftmijt, zonnebrand of zonnesteek, problemen met het darmstelsel zoals obstipatie en overgewicht. Verder gaat het merendeel om 'algemeen onderhoud' zoals tanden slijpen, hoeven knippen en entingen geven. Op oudere leeftijd zien we vaak gewrichts- en bewegingsklachten, doorligplekken, oogproblemen en problemen met het maag-darmstelsel.”* [Jasper Tijms, telefonisch interview, Amsterdam, 18 maart 2015]

#### Blind

Heeft jouw varken een blauwige gloed in de pupil? Dan kan het zijn dat je varken blind is.

*“Eerst dacht ik dat Bella misschien blauwe ogen had, maar toen de zon wat meer in haar gezichtje scheen, zag ik toch bruine oogjes.*

*Ze is altijd al best bangig geweest als iemand haar wilde aanraken. Eerst dacht ik: 'ach, ze is nog maar zo'n klein biggetje, logisch. Maar nu... Ik zie echt dat het blauw in haar ogen zo erg is, dat mijn vermoeden heel sterk is dat ze (bijna) blind is. Ze kijkt me wel aan en ik zie haar gericht naar dingen kijken, maar veel minder dan Knorretje.*

*Dat verklaart ook waarom ze maar niet snapt hoe ze een snoepje uit de hand kan eten en dat ze altijd even aan mijn hand wil ruiken voor ik haar aai. Ook verklaart dat haar gedrag dat ze Knorretje veel volgt, naast dat de varkens kudde beestjes zijn. Zij rent ook minder vaak door de tuin dan Knor. Eigenlijk rent zij vaker achter hem aan om te spelen.*

*Ik vind het heel spijtig voor haar maar ben wel heel blij dat ze Knorretje heeft en ze het heel goed heeft. Ook kwispelt ze de hele dag door dus ze lijkt wel echt gelukkig te zijn.”* [Rilana Hyndycz, facebook, minivarkens forum, 5 mei 2015]

Er zijn een paar zaken die je voor je blinde varken kunt doen.

Zorg dat je altijd met geluid aankondigt dat je eraan komt, om te voorkomen dat je varken van je schrikt. Varkens houden er sowieso al niet van als er dingen in hun omgeving veranderen, maar voor een blind varken is dit nog veel belangrijker. Hij oriënteert zich aan de hand van de spullen in zijn omgeving, dus verplaatsen van meubels kan ervoor zorgen dat hij in de war raakt en niet meer weet waar hij moet zijn. Beperk het verplaatsen van meubels daarom bij een blind varken tot een minimum.

*“Onze Caspor (borg, 6 jaar oud) heeft zulke grote huidplooiën dat zijn ogen zowat dicht zitten. Hij kan dus ook niks zien, maar heeft daar volgens mij niet zoveel last van. Hij kan heel goed horen en ruiken en kan zich daar heel goed mee redden. Het helpt wel als je voorwerpen niet steeds verplaatst omdat ze ook heel goed onthouden waar alles staat, zodat ze zich niet gauw ergens aan stoten.”* [Saskia Ramakers-Sanders, facebook, minivarken forum, 6 mei 2015]

Als je rekening houdt met deze zaken, kan een blind varken een prima en gelukkig leven leiden.



## Diarree

Bijna alle varkens krijgen een keer diarree, vooral als ze nog jonger zijn. Soms omdat ze een bacteriële infectie hebben, soms omdat ze iets hebben gegeten wat niet de bedoeling was.

Bij een infectie zie je vaak een hele waterige ontlasting, die er soms letterlijk uitspuit. Meestal is je varken (zeker in het begin) nog gewoon actief en eet en drinkt hij ook goed. Overleg even met de arts of je hem stoppende middelen moet geven en zo ja hoeveel. Trek ook af en toe de huid van de poten tussen duim en wijsvinger omhoog en kijk of die weer terugzakt of overeind blijft staan. Blijft het overeind staan? **Dan ligt uitdroging op de loer en heb je een duidelijk signaal om contact op te nemen met de arts. Ook het niet meer willen eten of drinken, of koorts, zijn dergelijke signalen.**

*"Mijn Poofie heeft toen hij een maand of acht oud was heel erge diarree gehad. Het kwam opeens en het leek wel zilvergrijs water. Het spoot ervit. Hij kwam verder niet erg ziek over. Ik had het idee dat de zak muesli, die nieuw was, bij de fokker vochtig was geworden en het dus door soort schimmel of iets dergelijks kwam. Ik heb toen met een goede veearts gebeld in Nijkerk – onderdeel van Suvita varkensartsen. Die raadde aan: rust, warmte en drinken. Daarnaast de eerste dag wat water waar wat rijst in is gekookt, met een snufje suiker en een snufje zout. Dat werkt dan als een soort ORS<sup>3</sup> en hierdoor wordt het vocht beter vastgehouden. Ook mocht ik Norit geven. Poofie weegt 11 kilo en hij mocht drie keer per dag vier à vijf tabletten hebben. De dag erna nog steeds Norit en daarbij rijst als vast voer. Dan langzaam de Norit en rijst afbouwen en het voer opbouwen. Voorlopig ook geen extra's, groente of fruit. Het ging met die adviezen toen al snel beter en ik ben de Norit gaan afbouwen. Een erg fijne, kundige dokter gespecialiseerd in varkens, heeft me telefonisch dus heel goed geadviseerd. [Doreen de Bruin-Horbach, Facebook, minivarken forum, 10 april en 19 november 2015]*

Heeft je varken een duik genomen in de frietpan, heeft hij de pot kokosolie te pakken gekregen of stond er een fles olijfolie binnen zijn bereik? Dan kun je eerder een dikkere, grijze, op stopverf lijkende ontlasting verwachten. Vaak hebben ze hier echt buikpijn van en je zult dan ook merken dat je varken zich niet lekker voelt en wat lusteloos overkomt. Hij kan de eerste maaltijd overslaan, maar de maaltijd daarna moet hij toch wel weer gaan eten. **Is dit niet het geval, bel dan je arts.**

*"Kim: Frans heeft een feestje getrashed en heeft flink wat slokken zonnebloemolie op. Hij heeft nu duidelijk buikpijn – zo ziek als een hond. Ik zorg dat hij genoeg water krijgt, want de diarree zal straks wel losbarsten. Ik wil zijn eten straks laten wellen in water voor extra vocht en hem voor het slapen gaan een fruitsapje geven met banaan. Wat kan ik nog meer doen?"*

*Frans, zo ziek als een hond – Kim Pattiruhu*



---

3 Oral Rehydration Salt (oraal vochtvasthoudend zout), een middel dat uit zouten bestaat en dient om vocht vast te houden. Wordt vaak gebruikt bij ernstige en langdurige diarree, waarbij uitdroging een reëel gevaar is

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

*Jacqueline: Wat voor zonnebloemolie? Gewoon de keuken-variant waar je mee kookt? En een paar slokken; bedoel je dan eetlepels of halve liters? Ik zou hem sowieso even met rust laten, niet te veel extra dingen te eten geven want hij zal al een beetje last van z'n buik hebben. Strakjes even in de gaten houden hoe z'n ontlasting eruit ziet. Het kan allemaal meevallen. Zo niet, dan even wat rijst geven, met een klein beetje rijstewater. Als de diarree niet ophoudt kun je wat Norit geven, het is één van die dingen die wij altijd in huis hebben sinds we varkens hebben. Dat kun je in sommige gevallen van vergiftiging ook gebruiken om te ontgiften, omdat het goed stoffen uit de maag opneemt. Ik zou het nu zelf nog niet doen, afhankelijk van de hoeveelheid die hij binnen heeft gekregen. Goed water geven is belangrijk inderdaad.*

*Kim: Ik heb geen goede inschatting van de hoeveelheid. Er stond een plastic drieënhalve liter fles, die nog flink aan het uitlopen was. Ik denk een teug of 5, maar misschien zit ik er naast. Er zat nog 60% in de fles en het gros op de grond natuurlijk. En de keukenvariant ja, om in te bakken/frituren.*

*Auteur: Ik zou even wachten met de Norit, wat Jacqueline ook zegt. Diarree heeft ook een functie en het lichaam moet wel de tijd krijgen om zo snel mogelijk het overtollige vet af te voeren. Kijk de eerste 24 uur maar aan, voldoende op vochtinname letten. De ideeën die je nu hebt zijn prima, voldoende vezels geven, die binden vocht. Frans is een ieleke, dus ik zou wel zijn vochtbalans in de gaten houden door af en toe tussen duim en wijsvinger z'n huid omhoog te trekken en kijken of ie weer terugveert of omhoog blijft staan. Als de elasticiteit eruit gaat, dan komt de vochtbalans in gevaar en ligt uitdroging op de loer. Paps en Mams hadden ooit met z'n tweeën, een hele fles zonnebloemolie op. Ze hebben zich ruim een dag beroerd gevoeld, hadden ook echt stopverf ontlasting, grijze derrie, maar daarna herstelden ze snel. Dikke kans dat de ontlasting ook meer stofverf is dan spuitdiarree en in dat geval heb je ook minder vochtverlies. Jacqueline: Zie het maar als een flinke kater van z'n feestje. Even z'n ontlasting in de gaten houden. Het moet met de loop van de vren niet slechter, maar beter met hem gaan. Kan zijn dat ie vroeg op stok gaat." [Kim Pattiruhu, Jacqueline van der Loo, auteur, Facebook, minivarken forum, 13 juni 2015]*

### Dippity Pig Syndrome

Dippity Pig Syndrome is de uiting van Erythema Multiforma bij varkens en betekent letterlijk vertaald: dippend varken syndroom. Met dippen wordt dan bedoeld dat het varken door zijn achterpoten zakt. Het is een huidziekte die ook bij mensen voorkomt, waarvan de oorzaak vooralsnog niet bekend is. Als mogelijke oorzaken worden een herpesinfectie en bepaald medicijngebruik genoemd.

Waar het zich bij mensen vooral op handen en gezicht uit, zit het probleem bij varkens op de rug. De huid op de rug (vaak net voor de achterpoten, maar soms ook over de hele rug) begint te irriteren en dit veroorzaakt pijn bij je varken. Soms zie je dwarsliggende verdikkingen op de rug, al dan niet met opengesprongen blaren. Het optillen van de kop veroorzaakt spanning in de huid van de rug, waardoor je varken ineens heftige pijn voelt. Die pijn zorgt er letterlijk voor dat hij aan de achterkant door zijn poten zakt. Vaak gaat dit gepaard met gegil dat door merg en been gaat.

Dippity is heel heftig om mee te maken als eigenaar. Door het gillen weet je dat je varken enorme pijn moet hebben en het wegvallen van de achterpoten roept bij de meeste mensen direct associaties met verlamming op. Toch is het ondanks die symptomen een relatief onschuldige aandoening. De symptomen verdwijnen na een paar dagen weer en veel rust en wat pijnstilling, kunnen je varken door de ergste periode heen helpen.

De symptomen:

- komt meestal voor bij jonge varkens - tussen de vier maanden en vier jaar;

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

- begint plotseling;
- je varken gilt van de pijn;
- zakt door de achterpoten;
- rode, vochtige dwarsstrepen op de rug (hoeft niet altijd);
- je varken probeert weg te rennen van de pijn;
- eten en drinken verloopt normaal;
- urine en ontlasting zijn normaal;
- temperatuur is normaal;
- duurt meestal twee tot vier dagen, met in die tijd verschillende aanvallen;
- kan meerdere keren terugkeren;
- wordt geassocieerd met stress en plotselinge warmte (zon na een koude periode, warmtelamp).

Wat kun je eraan doen:

- Als het de eerste keer is dat je varken deze verschijnselen heeft en je nog niet zeker weet dat het om Dippity Pig gaat, neem dan altijd even contact op met een arts. Sommige van de symptomen passen ook bij andere aandoeningen en het is goed om dat uit te sluiten.
- Hou je varken in een rustige ruimte, met gedimd licht en eventueel ontspannende muziek. Zet alleen muziek aan als je eerder gemerkt hebt dat je varken dat prettig vindt. Dit is niet het juiste moment om nieuwe prikkels te gaan introduceren.
- Als hij te onrustig is om te gaan liggen, geef hem dan bijvoorbeeld een vegetarisch bot of een flostouw voor honden en smeer dat in met pindakaas. Tijdens het eten houdt je varken z'n kop omlaag, waardoor hij geen last heeft van de pijn.
- Raak de rug niet aan en zonder hem zoveel mogelijk af van mensen. Soms kan blazen op de rug al een pijnprikkel veroorzaken, dus hoe minder contact, hoe beter.
- Geef paracetamol als pijnstilling. Bij een varken onder de één jaar geef je een kwart Paracetamol (125 milligram) per vier uur. Bij een varken ouder dan één jaar mag je een halve tablet (250 milligram) per vier uur geven.
- Bij erg onrustige varkens kun je in overleg met je arts Melatonine aanbieden. Dit is in doseringen tot twee milligram bij de meeste drogisten te verkrijgen.

**Wanneer neem je wel direct contact op met een arts:**

- als ook de voorpoten niet meer gebruikt kunnen worden;
- als je varken niet wil eten of drinken;
- als je varken aanhoudend pijn heeft;
- als je varken helemaal niet meer op de achterpoten kan staan, ook al is de kop omlaag;
- als de temperatuur hoger wordt dan 39,5 graad;
- als je varken niet meer op je reageert.

Hou er rekening mee dat weinig artsen ervaring hebben met deze aandoening. Zelfs de specialisten zijn hier nog niet echt mee bekend. Het kan dan ook handig zijn om dit boek mee te nemen naar je arts, als je twijfelt of het Dippity Pig Syndroom is of iets anders.

### Koorts

Koorts kan ontstaan als je varken last heeft van een ontsteking, een infectie, pijn of als gevolg van bepaalde vormen van vergiftiging. Veel bacteriën en virussen kunnen maar bij bepaalde temperaturen overleven. Het lichaam verhoogt de innerlijke temperatuur, om daarmee die bacteriën en virussen onschadelijk te maken. Heeft je varken koorts, dan neem je liefst driemaal daags de temperatuur op en noteer je die ergens voor jezelf.

**Er zijn een aantal gevallen waarbij je direct contact met een arts opneemt:**

- als je varken een temperatuur heeft hoger dan 40 graden;
- als je varken langer dan 48 uur een temperatuur heeft tussen de 39,5 en 40 graden;
- als je varken jonger is dan vijf maanden en een temperatuur heeft hoger dan 39,5.

Wat kun je doen tot je bij een arts terecht kunt:

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

- zorgen dat de vochtinname omhoog gaat door water met ¼ appelsap aan te bieden;
- geef je varken een waterijsje of wat ijsklontjes, maar in kleine hoeveelheden;
- icepack in een handdoek in het nest leggen, zodat je varken daarop kan gaan liggen als hij dat wil;
- smeer ontsmettingsalcohol op zijn pootjes. De verdamping van de alcohol heeft een afkoelend effect;
- maak een koele, niet koude, natte doek (met lauw of handwarm water is prima) en leg die in de nek van je varken.

### Obstipatie

Obstipatie of verstopping betekent dat je varken niet kan mesten. Hij probeert het wel, maar er komt weinig tot geen ontlasting uit. Als er wel mest uitkomt, dan zijn het vaak losse keutels, hard van structuur. Het kan zijn dat je varken met een gebolde rug loopt en kreunt terwijl hij zich probeert te ontlasten. Obstipatie kan verschillende redenen hebben: te weinig vochtinname, blokkade, zand eten of een medische aandoening aan het maag-darmstelsel. **Als je varken al 48 uur geen ontlasting heeft gehad, dan neem je contact op met je arts. Doe dit altijd voor biggen jonger dan drie maanden met een obstipatie. Gaat de verstopping gepaard met overgeven of niet eten, dan is direct contact met de arts ook noodzakelijk.**

Wat kun je zelf doen:

- Geef meer en vaker water, aangevuld met appelsap. ¼ appelsap en ¾ water. Op een nuchtere maag is dit het meest effectief.
- Geef muesli die een paar uur is geweekt in water.
- Geef fruit met een hoog vezelgehalte zoals pruimen, bosbessen en frambozen.
- Geef rauwe groenten tussendoor.
- Geef driemaal daags een eetlepel kokosolie, liefst in vaste vorm. Is het warm? Zet dan een ijsblokjesvorm gevuld met kokosolie in de koelkast en geef drie maal daags een blokje.
- Is je varken gewend om in bad te gaan? Een warm bad stimuleert de ontlasting.
- Was de anus met een warme spons. Dit kan stimulerend werken. Het lijkt op het likken wat de moeder bij de geboorte doet om de ontlasting op gang te brengen.
- In overleg met je arts kun je besluiten een tube Microlax rectaal in te brengen.

### Ondervoeding en overgewicht

Ondervoeding is een omstreden onderwerp. Er is een verschil tussen het geven van gezonde voeding in gezonde porties om te voorkomen dat je varken te dik wordt en het structureel tekort doen van je varken door voeding te geven met een te laag eiwitgehalte, om de groei te vertragen of te stoppen.

In de meeste varkensmuesli's zit een eiwitgehalte rond de twaalf à dertien procent. Je kunt dit terugvinden bij de ruwe analyse die op de verpakking staat. Sommige voeren hebben een aanmerkelijk hoger gehalte eiwit, rond de achttien procent. Dit zijn vaak brokken die bedoeld zijn om een varken sneller massa aan te laten zetten, dus die zijn minder geschikt voor varkens die gezond oud mogen worden.

Sommige mensen geven paardenmuesli omdat dit zou zorgen voor minder aanzetten van vet. Het eiwitgehalte van paardenmuesli ligt vaak iets lager dan dat van varkensmuesli, maar niet voldoende om echt als een soort dieetvoer gezien te worden. Bovendien zitten in paardenmuesli andere hoeveelheden vitamines en mineralen omdat de behoefte van beide dieren nu eenmaal anders zijn. Dit kan op de lange termijn zorgen voor tekorten en daarmee gezondheidsproblemen.

Varkens die echt ondervoed zijn, kunnen door het tekort aan voedingsstoffen geremd zijn in de groei. Maar daarbij zie je dan ook onvermijdelijk andere medische problemen ontstaan: apathie (lusteloosheid), diarree, leverziekten en een achtergebleven mentale ontwikkeling. Varkens die consequent voer krijgen met een te laag eiwitgehalte, maar niet zo laag dat ze stoppen met groeien, maken nog steeds een grote kans op het ontwikkelen van de bovenstaande problemen. Je varken blijft dan mogelijk wat dunner (niet kleiner!), maar wordt ook ongezonder.

De uiteindelijke grootte van je varken is afhankelijk van zijn genen, de voeding en de omgevingsfactoren. Je kunt de genen niet veranderen, ook niet door minder voeding te geven. Wel kun je een genetisch



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Raghild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

bepaald klein varken tot ongekeerde grootte voeren.

Varkens hebben geen rem bij het eten en bovendien is het ook nog eens leuk om een varken te zien eten. Hij eet met zoveel smaak en bezieling, dat je er wel naar kunt blijven kijken.

Helaas zijn er al vaak varkens vroegtijdig aan hun einde gekomen omdat een ongeïnformeerde eigenaar het beestje overvoerde. Het resultaat is een te dik varken, met kans op gewrichts-, voet- en klauwproblemen. Het risico op hartfalen, leverfalen, darm- en maagspasmen neemt aanzienlijk toe. Ook kan het teveel aan vet de ogen dichtdrukken, waardoor het toch al slechte zicht afneemt of zelfs helemaal verdwijnt.

Kijk eens naar de botten in de poten en naar het kleine oppervlak waarmee de poten op de grond rusten in vergelijking met het gewicht dat ze moeten dragen. Een gemiddeld varken draagt per vierkante centimeter dubbel zoveel gewicht als een gemiddeld mens. Bedenk dat je geen consumptievarken grootbrengt, maar een huisdier waarvan je wil dat het een gezond en actief leven kan leiden.

Als je het al moeilijk vindt om je varken nu eten te ontzeggen, stel je dan voor hoe het zou zijn als je varken veel te dik is en je moet hem laten afvallen. Hij zal letterlijk het huis afbreken om toch bij het eten te komen waar hij behoefte aan heeft.

*"Dit is Wilbert, een drie jaar oude borg. Ik heb hem van twee lieve mensen overgenomen, omdat hij in hun tuin geen 'varken' kon zijn. Door het verlies van hun zoon, hebben ze Wilbert te veel liefde gegeven. Toen ik hem ophaalde (linkse foto) kon hij maar één ding en dat was slapen. Hij heeft twee dagen moeten bijkomen van de verhuizing. Ik was bang dat hij door die stress een hartaanval zou krijgen. Maar na een maand op alleen groente, hooi en water zie je het met de week vooruitgaan (rechtse foto). Hij begint al lekker te wroeten en te lopen. Nog een paar maanden en dan kan hij bij mijn andere varken, Jantje!*

*Dus mensen, ook al kijken ze nog zo lief en hongerig, probeer ze niet te veel te verwennen met eten."* [Jan van der Putten, Facebook, minivarken forum, 2 december 2015]



Op de foto's van Wilbert kun je aan zijn oren het duidelijkst zien dat er vooruitgang is. In plaats van compleet platgedrukt door het vet zoals op de foto links, zie je op de foto rechts dat ze weer meer overeind gaan staan.

Voor het geval je denkt dat Wilbert vast al groter was bij de geboorte; de foto hiernaast is ook van Wilbert.



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

*"Bolke is nu vierenhalf jaar oud en hier gekomen met extreem overgewicht, vlak voordat hij één jaar oud werd. Bolke is een minivarken, maar door het vele eten is hij echt geen mini meer. Hij heeft moeite met opstaan en lopen. Hij is in de tijd dat hij hier is wel afgevallen, maar ook gegroeid. Met één jaar oud was hij immers nog lang niet uitgegroeid. Door het afvallen is zijn vel gaan hangen en staat hij met zijn achterpoten op zijn vel met lopen en opstaan. Hem naar buiten krijgen om hem af te koelen als het te warm is, is een hele opgave. Hij heeft een ventilator in zijn stal. Hij komt weinig buiten vanwege zijn gewicht. Het is een grote belasting voor hem."* [Andrea Pfeiffer Looren de Jong, Facebook, minivarken forum, 14 september 2015]



Bolke toen hij op bijna éénjarige leeftijd bij zijn huidige eigenaars kwam. Let op hoe de oren opzij zijn gedrukt door het extra vet en de ogen verborgen liggen in lagen vet. Ook is nog net te zien dat zijn buik volledig op de grond ligt.



Bolke nu, na drieënhalf jaar strikt dieet. Je kunt zien dat de lijn van zijn buik al weer beter begint af te tekenen, maar ook dat naast die lijn een enorme hoeveelheid overtollig vel overblijft. Hier staat hij op als hij loopt, wat pijn veroorzaakt. Dit zorgt er voor dat hij niet graag opstaat en loopt en dus ook maar langzaam gewicht kwijt raakt.


























Het eerste signaal van vervetting bij je varken is als er aan de achterkant, net onder de billen, een duidelijke rol overhangend vet ontstaat. Ook zul je merken dat zijn wangen op dat moment goed gevuld zijn. Zie je dit aan het begin van de winter voor het eerst en is je varken regelmatig buiten, dan hoeft dit geen probleem te zijn. In de winter mag een (semi)buitenvarken meer vet hebben dan in de zomer. Let dan in het voorjaar wel op dat je het voer weer vermindert (als je varken al volwassen is) of in ieder geval gelijk laat (als je varken nog in de groei is).

De percentages voer die geadviseerd worden - één à twee procent van het gewicht - zijn een indicatie en uiteindelijk zie je zelf het beste hoe die hoeveelheid van invloed is op je varken. Wordt hij te mager, dan verhoog je wat. Wordt hij te dik, dan verlaag je. Ben je iemand die je varken regelmatig beloont met eten? Reken dan het eten dat je daarvoor geeft ook tot de totale dagelijkse inname en geef wat minder muesli. Ook kun je de muesli voor de volgende maaltijd alvast klaarzetten en daaruit stukjes voer nemen om te belonen.



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Raghild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Met behulp van het overzicht op de volgende pagina, kun je inschatten of het gewicht van je varken gezond is. Een varken dat jonger is dan acht jaar en voornamelijk binnen leeft, zit het liefst tussen score twee en drie. Een varken tot acht jaar dat buiten leeft, in de zomer score drie en in de winter meer richting drieënhalf. Een varken ouder dan acht jaar mag, ongeacht of hij binnen of buiten woont, tussen score drie en vier zitten.

<b>Lichaams score kaart</b>				
<p>Overgewicht bij varkens komt veel voor en het kan leiden tot serieuze gezondheidsklachten, variërend van vet-blindheid (vet hangt over de ogen), tot allerlei vormen van artritis. Er is geen normaal gewicht voor een varken, maar vanaf 9 maanden tot 8 jaar hou je score 2 tot 2,5 aan. Vanaf 8 jaar eerder score 2,5 tot 3</p>				
1	2	3	4	5
				
				
				
				
				
<ul style="list-style-type: none"> <li>* Ribben zijn zichtbaar</li> <li>* ruggegraat duidelijk</li> <li>* achterhand hoger dan de schouderbladen vanaf de zijkant gezien</li> <li>* ogen duidelijk te zien</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Ribben zijn te voelen</li> <li>* ruggegraat voelbaar</li> <li>* achterhand gelijke hoogte met schouderbladen</li> <li>* ogen duidelijk te zien</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Ribben moeilijk te voelen</li> <li>* ruggegraat is afgerond</li> <li>* vanaf de zijkant duidelijke dip in de rug</li> <li>* vanaf achter gezien is de achterhand lager dan de schouderbladen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Ribben niet te voelen</li> <li>* ruggegraat bolrond</li> <li>* vanaf de zijkant flinke dip in de rug</li> <li>* oren verzonken in rond hoofd</li> <li>* ogen moeilijk te zien</li> <li>* achterhand is één met de romp</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>* Dubbele vetrol op het hoofd en achterhand</li> <li>* Vetrollen duwen de oren naar voren</li> <li>* mogelijke vet-blindheid</li> <li>* buik raakt de grond</li> <li>* poten staan ver uit elkaar</li> </ul>

### Operatie

Een operatie kan een ingrijpende gebeurtenis zijn voor een varken. Als je varken niet gewend is om in de auto vervoerd te worden, dan kan de rit naar de dierenarts het stressniveau flink verhogen. Dit heeft dan weer een invloed op de werking van het narcosemiddel, dus het is belangrijk om het stressniveau laag te houden. Neem indien mogelijk de tijd om je varken rustig in de auto te krijgen, met veel positieve woorden en desnoods beloningen in de vorm van stukjes muesli (geef niets te eten bij vergiftiging of problemen in het maagdarmkanaal).

Een andere manier om de rust te bewaren, is een arts te zoeken die aan huis opereert. Peter Klaver is specialist in varkens en is bovendien erg ervaren in het geven van narcose en het opereren aan huis.

Geef de nacht voor de operatie vanaf middernacht geen eten meer. Zorg ervoor dat je bij het vervoeren naar de arts geen hooi of houtschaafsel in de bench doet, hooguit een deken of iets dergelijks. Een varken dat honger heeft, zal bijna alles eten en dan is al je moeite voor niets geweest. Als je varken toch eet voor de operatie en dus niet nuchter is als hij een narcose krijgt, dan kan dit ervoor zorgen dat je varken gaat overgeven bij het ontwaken uit de narcose. Als je hem naar een arts brengt, neem dan voor de zekerheid wat van zijn eigen voer mee, voor het geval hij een nacht moet blijven.

Wat kun je doen na de operatie:

- Vraag je arts om pijnmedicatie. Als je varken pijn heeft, zal hij mogelijk niet willen eten of moeite hebben met druk uitoefenen bij het ontlasten. Onderdrukken van de pijn is dus belangrijk om het normale eet- en ontlastingspatroon weer op gang te krijgen.
- Na een operatie kan je varken minder eetlust hebben en last krijgen van obstipatie. Zorg er daarom voor dat je varken genoeg water drinkt, door het water te mengen met ¼ deel appelsap. Niet alle varkens drinken even makkelijk en appelsap vinden ze vaak zo lekker, dat je daarmee veel makkelijker vocht naar binnen krijgt. Blijf deze mix geven tot je varken weer normaal eet en ontlasting heeft.
- Begin zes uur na de operatie met het aanbieden van kleine hoeveelheden fijngemaakte muesli. Meng muesli met water en maak het met de staafmixer helemaal fijn. Meng er eventueel wat appelmoes of yoghurt doorheen als je varken terughoudend is om te eten. Geef liever meerdere malen per dag kleine hoeveelheden in plaats van twee keer per dag een grote maaltijd.
- Geef de week na de operatie de muesli altijd geweekt in water en vul het aan met rauwe groente of pruimen. Die zijn prima om de darmwerking te stimuleren.
- Tot één of twee weken na de operatie kan je varken onzindelijk zijn. Dit is normaal en het is dan ook handig om ervoor te zorgen dat je varken ergens verblijft waar het niet erg is dat er ongelukjes gebeuren.
- Controleer dagelijks het litteken. Als de wond wat open lijkt te gaan, dan zitten er meestal nog onderhuidse hechtingen onder. Maak je niet te veel zorgen, je kunt wachten tot reguliere openingsuren voor je contact opneemt met je arts. Komen er ingewanden of redelijk wat bloed door de operatiewond naar buiten? **Neem dan direct contact op met je arts, dit is een noodgeval.**
- Het is normaal dat de operatiewond in het begin rood en gezwollen is en ook kun je rondom de wond blauwe plekken zien. Dit trekt in de loop van de week vanzelf weg. **Als de wond meer gaat opzwellen, er afscheiding uitkomt, stank of blauwe plekken erger worden, neem dan contact op met je arts.**

Als je je na de operatie zorgen maakt, kun je altijd contact op nemen met de arts. **Bij twijfel, bellen.**

### Overgeven

Er zijn verschillende redenen waarom je varken kan overgeven. Sommige redenen zijn zorgelijk, andere niet echt. Als je geen idee hebt waarom je varken overgeeft en blijft overgeven, **is het altijd verstandig contact met je arts te hebben.**

Redenen voor overgeven:

- iets eten dat de maag van streek heeft gemaakt;
- obstipatie;

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

- overeten;
- interne parasieten;
- interne blokkade;
- vergiftiging;
- lever- of nierziekte;
- pijn na een operatie.

Wat kun je doen:

- Geef de eerste zes uur na het overgeven geen water of eten. Weegt je varken minder dan 4,5 kilo? Smeer dan om het uur wat suikerwater op zijn tandvlees. Suikerwater maak je door een flinke theelepel suiker op te lossen in tweehonderd milliliter water. Hiermee voorkom je dat je varken ineens last krijgt van een bloedsuikerdaling.
- Na zes uur bied je vijftig milliliter water aan en kijk je of je varken dat wil drinken. Drinkt hij niet? Dan is hij nog misselijk. **Neem contact op met je arts.** Drinkt hij wel? Wacht dan één uur om te zien of hij het binnenhoudt. Zo ja, dan ga je daarna elk uur honderd milliliter water aanbieden. Dit hou je zes uur vol. Geeft je varken niet meer over? Ga dan na die zes uur over op onbeperkt water aanbieden.
- Heeft hij na de eerste keer vijftig milliliter water een uur lang niet overgegeven? Dan kun je beginnen met een kleine hoeveelheid (één à twee lepels) zacht voedsel aan te bieden. Heb je alleen muesli in huis? Vermeng die dan met water en maak het met de staafmixer helemaal fijn. Wacht een uur. Geeft je varken weer over? **Neem contact op met je arts.** Is het overgeven gestopt, bied dan elk uur een kleine hoeveelheid fijngemaakte muesli aan. Zorg dat je de normale hoeveelheid per dag niet overschrijdt.
- Geef de dagen erna steeds iets grotere hoeveelheden zacht voer en minder vaak per dag, tot je na een paar dagen weer op het normale ritme zit. Blijf nog een week lang fijngemaakte muesli geven. Na een week kun je weer normaal voeren.

### Overeten

Het gaat je waarschijnlijk wel een keer gebeuren; je varken - Houdini op vier poten - is ergens gekomen waar hij niet hoort te zijn en heeft zich tegoed gedaan aan de inhoud van de voerton of andere eetbare of niet eetbare zaken.

Wat niet eetbaar is, kan problemen veroorzaken. Het kan zorgen voor het opzwellen van de buik en soms kan het voorwerp niet met de ontlasting worden afgevoerd. Als je denkt dat je varken iets dergelijks heeft binnengekregen, neem dan altijd contact op met je arts.

**Je neemt altijd contact op met je arts, als je varken na het overeten, wankelt, omvalt of een dronkenmansloop laat zien.**

Als je varken bijvoorbeeld veel brood heeft gegeten, gaat dat vervolgens fermenteren in zijn maag. Daarbij komt alcohol vrij, waardoor je varken zich dronken gaat gedragen. De symptomen van een dronken varken, lijken echter sterk op de symptomen van leverfalen en zoutvergiftiging. Je hebt een arts nodig om met zekerheid vast te stellen wat het is en de passende behandeling te bepalen.

Wat kun je doen voor een varken dat zich heeft overeten:

- De maag is te vol en het kan dan gebeuren dat je varken gaat kwijlen of overgeven. Ook kun je vaak merken dat je varken zich niet lekker voelt, onrustig is en pijn heeft. Hij vindt het moeilijk om te gaan liggen met die pijnlijke en volle buik. Tot twaalf uur na het overeten kan hij nog overgeven. Varkens geven relatief snel over, dus maak je in eerste instantie geen zorgen. Al dat eten moet er toch op de een of andere manier uit.
- Ook al zal hij zelf vrijwel direct erna weer willen eten, vermijd je beter je varken de eerste twaalf tot vierentwintig uur te voeren. De maag moet tijd krijgen om weer leeg te raken.
- Geef je varken de eerste zes uur om het kwartier een slok water (vijftig milliliter). Door te veel vocht ineens kan het voedsel in de maag opzwellen. Als dat opzwellende voedsel niet snel genoeg afgevoerd kan worden door overgeven, kan de maag openscheuren. **Langzaam en in kleine hoeveelheden vocht aanbieden, is daarom heel belangrijk.**
- Na zes uur mag je wel onbeperkt water aanbieden.



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Heeft je varken zich overeten aan erg zout voedsel, zoals chips of strooizout, kijk dan onder vergiftiging in dit hoofdstuk.

### Parasieten

Parasieten zijn organismen die leven ten koste van andere organismen. Bij varkens zie je vooral luizen, mijten, teken en wormen. Helaas kunnen we dit niet voorkomen door bijvoorbeeld regelmatig inentingen te geven. Wel zijn de meeste parasieten goed te behandelen, al moet je soms de behandeling een aantal keer herhalen. Middelen tegen schurft pakken ook luizen en teken aan. Voor wormen worden vaak andere medicijnen gebruikt, maar er is ook medicatie die schurft, luizen, teken én wormen aanpakt. **Overleg met je arts wat de beste aanpak is.**

Er zijn eigenaars die ervoor kiezen om standaard een aantal keer per jaar te ontwormen en te behandelen tegen schurft. Je voorkomt daar niet mee dat je varken besmet wordt, maar als hij een besmetting heeft, dan wordt die wel vroeg aangepakt. Je kunt er ook voor kiezen om twee keer per jaar wat monsters te nemen van de ontlasting en schraapsel uit het oor, om door je arts te laten testen. Als er een besmetting is dan behandel je, anders niet.

Als je een teek ziet zitten - meestal op of in het oor, bij de buik of in de liezen - dan kun je hem op dezelfde manier verwijderen als je dat bij andere huisdieren of bij jezelf zou doen. Met een speciale tekentang of een pincet, pak je de teek zo dicht mogelijk bij de huid vast en trekt hem met een gelijkmatige draaiende beweging omhoog.

Bij biggen kunnen soms vlooiën voorkomen (één specifieke soort), maar bij een volwassen varken is de huid te dik. Zij zullen er dus over het algemeen geen last van hebben. Heeft je big vlooiën? Gebruik dan een poeder voor kittens of puppy's (niet voor volwassen katten en honden) en zorg ervoor dat het niet in de ogen, mond of neus komt.

### Stress

Varkens zijn gevoelig voor stress. Het ene varken meer dan het andere, maar over het algemeen genomen meer dan andere huisdieren. Ze hechten waarde aan een vaste structuur, zeker als ze ouder worden. Verandering daarvan zorgt voor een verhoogd stressniveau. Je kunt dan denken aan aanpassing van voer, dagritme of verzorger. Maar ook harde geluiden, onverwachte situaties of ongemak kunnen spanning veroorzaken.

Als je varken ergens heftig van geschrokken is, zul je soms daarna merken dat hij sterk rilt. Het kan een tijd duren voordat hij weer helemaal rustig is. In tegenstelling tot het schokkerige rillen van de kou is dit type rillen constant.

Een varken onder stress kan minder eten, drinken en slapen, is onrustig en soms ook agressief. Als de stress langere tijd aanhoudt, dan wordt je varken vatbaarder voor virussen en bacteriën en na verloop van tijd heeft hij kans op een maagzweer of hart- en vaatziekten.

### Vergiftiging

Vergiftiging is er in vele vormen. Een van de meest voorkomende is vergiftiging door het eten van planten, paddenstoelen of iets dat hij per ongeluk te pakken heeft gekregen. Je kunt het zo gek niet bedenken; schoonmaakmiddel met een lekkere geur, batterijen waar hij op bijt... Niet elke vorm van vergiftiging heeft dezelfde verschijnselen, dus het is niet slim om zelf te gaan dokteren. **Bel bij een vermoeden van vergiftiging direct met je arts en overleg wat je moet doen.**

Probeer zoveel mogelijk informatie te verzamelen over wat je varken gegeten zou kunnen hebben, maak desnoods foto's of neem het mee naar de arts. Bekijk goed welke symptomen je varken vertoont en geef die nauwkeurig door.

Wat vaak voorkomt bij varkens is zoutvergiftiging. Zij kunnen bij gebrek aan voldoende vocht ernstig ziek worden en overlijden door het te hoge zoutgehalte in hun lichaam. Dit kan ontstaan doordat ze veel zout voedsel hebben gegeten, maar ook simpelweg omdat er geen vers water meer tot hun beschikking staat tijdens het normale eten. In elk voer voor minivarkens zit wat zout en mits er voldoende water beschikbaar is, kunnen ze dit prima via de normale kanalen afvoeren. Is er geen water, dan hoopt het zout

zich op en wordt je varken ziek.

Als je varken een zoutvergiftiging oploopt door een tekort aan water, dan kun je zien dat hij nerveus rondloopt alsof hij blind is, met z'n kop tegen de muur gaat staan en aanvallen krijgt. Als je varken vlak voor een aanval een snel bewegende neus heeft, dan is dit een duidelijk signaal. **Neem in een dergelijk geval altijd contact op met je arts.** Hij kan bekijken of alternatieve vormen van vocht toedienen nodig en mogelijk zijn.

Heeft je varken zich te buiten gedaan aan de zak strooizout in de tuin? Of heeft hij op een andere manier een grote hoeveelheid zout ingenomen? **Neem dan direct contact op met je arts. Dit is een noodgeval.**

### Zonnebrand en zonnesteek

Varkens kunnen verbranden, net als mensen. Niet alle varkens zijn er even gevoelig voor en vooral de onbehaarde delen maken het meeste kans op zonnebrand. Ook donker gekleurde varkens kunnen verbranden, al zul je het bij hen meestal minder goed zien. Bij een milde verbranding kun je aftersun gebruiken, die je regelmatig aanbrengt.

Als je varken echt te lang in de zon is geweest, dan kan hij een zonnesteek oplopen. Bij donker gekleurde varkens is dit risico groter, omdat hun huid de warmte meer absorbeert.

Symptomen van een zonnesteek:

- verhoogde temperatuur;
- onrustig en ongemakkelijk;
- verhoogde ademhaling;
- spiertrillingen;
- algehele zwakheid en door de poten zakken;
- rode huid;
- overgeven;
- soms diarree.

Wat kun je doen:

- Haal je varken uit de zon en zorg dat hij eruit blijft.
- Temperatuur in de gaten houden door middel van rectaal opnemen.
- Zorgen dat de vochtinname omhoog gaat door water met ¼ appelsap aan te bieden.
- Een waterijsje of wat ijsklontjes geven, maar in kleine hoeveelheden.
- Icepack in een handdoek in het nest leggen, zodat je varken daarop kan gaan liggen als hij dat wil.
- Smeer ontsmettingsalcohol op zijn pootjes. De verdamping van de alcohol heeft een afkoelend effect.
- Maak een koele, niet koude, natte doek (met lauw of handwarm water is prima) en leg die in de nek van je varken.

**Als je varken veel van de genoemde symptomen laat zien of als de temperatuur hoger is dan 40 graden, dan neem je direct contact op met je arts.**

#### 4.f Afscheid nemen

In een interview met dr. Peter Klaver, vroeg ik hem welk onderwerp niet mag ontbreken in een boek over het houden van varkens als huisdier. Hij noemde direct het onderwerp 'afscheid nemen'.



*"Bowie had een lange flos aan zijn staart. Die heb ik afgeknipt na zijn overlijden als aandenken."*  
[Manuela Jacobs-Swinkels, Facebook, minivarken forum, 22 mei 2015]

#### Overlijden

Het overlijden van een varken is een ingewikkeld onderwerp om te bespreken. Uit ervaringen op het minivarken forum en research van onderzoeksinstituut LEI Wageningen UR, valt op te maken dat de binding die je met een varken hebt, anders is dan bij andere, van origine landbouwhuisdieren.

*"Varkenshouders lijken het knuffelen met hun dieren meer dan andere hobbydierhouders te waarderen (n.s.). Ook antwoorden varkenshouders vaker positief op de vraag of de warmte van het contact met de dieren gewaardeerd wordt dan kippen- en schapenhouders (s.). Geitenhouders houden ook van het knuffelen met hun dieren en beschouwen hun dieren vaak bijna als hun kinderen. Dit verschilt significant van bijvoorbeeld kippenhouders. Kippenhouders geven minder vaak (n.s.) dan andere hobbydierhouders aan met hun dieren te willen knuffelen en de warmte van het contact met hun dieren te ervaren. Hieruit blijkt dat varkens- en geitenhouders het meest gehecht zijn aan hun dieren, en kippenhouders het minst met de houders van andere diersoorten er tussenin. [...]*

*Varkenshouders scoren hoger dan gemiddeld op vijf van de zes sociale basale behoeften. Hieruit concluderen wij dat, van alle hobbydierhouders die tot onze doelgroep behoren, varkenshouders het vervullen van de basale sociale behoeften door de dieren het meest ervaren."* [De kloof tussen hobbydierhouders en de overheid, onderzoeksrapport, LEI Wageningen UR, 7 mei 2006, LEI Den Haag]

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

Ook als het varken buiten leeft, wordt er verschil in gevoel bemerkt. Woont je varken het merendeel van de dag bij je in huis, dan wordt hij letterlijk onderdeel van je gezin, voor sommigen als een kind. Het, soms plotselinge, overlijden van dat gezinslid kan voor heftige emoties zorgen.

Vaak nemen mensen in een dergelijk geval graag met respect afscheid van hun varken. Begraven of cremeren is gewenst, maar is helaas illegaal. Wettelijk gezien is de enige optie contact opnemen met Rendac, een destructiebedrijf. Dit bedrijf haalt je varken op, wat enkele tientjes kost. En dan komt het moeilijke gedeelte, want je varken dient, om opgehaald te worden, aan straat aangeboden te worden. Woon je ergens op het platteland dan is dit vaak geen probleem. Woon je midden in de stad, dan is het een ander verhaal. Niet elke buurtbewoner kan het begrijpen dat er een overleden varken in een kruiwagen, met een zeil erover, op de stoep staat. Rendac kan eventueel een varken ook op het eigen terrein ophalen (tegen een paar euro extra), maar dan moet het terrein verhard en bereikbaar zijn voor een vrachtwagen. Bij de meeste stadswoningen zal dat niet het geval zijn, waardoor die mogelijkheid ook afvalt. Het is verboden om als particulier een overleden varken te vervoeren, dus naar een andere locatie brengen om vanaf daar opgehaald te worden is ook niet toegestaan. Neem in elk geval telefonisch contact op met Rendac om uit te zoeken of er een oplossing te bedenken is. Je kunt ze bereiken via nummer 0900-9221.

De toegestane manier is, zoals gezegd, voor veel eigenaars niet de gewenste manier en zoals je hierboven hebt kunnen lezen, vaak ook niet eens uitvoerbaar. Zij kiezen er dan ook voor om het op hun eigen wijze, illegaal, te regelen. Mensen met voldoende eigen land kiezen vaak voor een graf op eigen grond. Het graf moet dan wel één meter diep zijn en voldoende groot om het varken volledig horizontaal neer te kunnen leggen. Een andere manier is cremeren. Lang niet elk crematorium voor dieren zal dit willen doen, dus het kan handig zijn om dit al van tevoren te regelen.

*"Toen ik een jaar of vijf was, kwam ik in het Zuiderpark op de boerderij. Daar was een grote zeug en die vond ik al prachtig. Daar zag ik ook voor het eerst roze biggetjes. Dat was liefde op het eerste gezicht. Het was een verslaving. Ik ging er iedere keer weer heen. Dat is niet meer overgegaan. Dat stopcontactje, dat opdringerige, dat neusje dat zich overal mee moet bemoeien. Maar ook dat buikje, dat rubberachtige, de persoonlijkheid, de intelligentie (bijna geraffineerd intelligent), die ogen, dat karakter, dat wezen! Ze zijn ondeugend, het zijn soms donderstenen, vanaf het wilde zwijn tot aan het kleine minivarkentje: ze hebben iets pittigs, iets eigenzinnigs, ik vind ze fantastisch! Dat vrije ook, gewoon vrij zijn wie je bent, heerlijk!*

*Een jaar of zestien geleden was ik aan het rondrijden en kwam ik op Hoeve Bijdorp in Loosduinen. Daar leerde ik Babs kennen. Ik ben daar als vrijwilliger gaan werken en sindsdien is zij eigenlijk altijd een beetje mijn varkentje geweest. Babs was heel apart: erg lief en toch ook karakter. Dan ging ze heel lief tegen iemand anders doen en daarna liep ze mij voorbij. Daar moest ik zo om lachen, dat brak iets open bij mij. Ze hing ook erg aan mij. Door haar ben ik als het ware weer wat geopend. Na het verdriet wat je zoal meemaakt in je leven, zorgde zij echt voor een zonnestraaltje. Ik vond het zo'n persoonlijkheid, rustig en toch pittig. Als iemand haar op een verkeerde manier behandelde, wist ze toch van zich af te bijten. Ik dacht wel eens je bent te lief, maar nee hoor ze was op een gezonde manier assertief. Ik vond het een perfect varkentje. Vandaar dat zij het varkentje van het eerste uur is voor mij.*





*Onlangs is ze overleden op vijftienjarige leeftijd. Daar was ik echt gedeprimeerd van. Ik wilde haar graag laten cremeren, maar omdat dat officieel niet mag, durfde de organisatie van de boerderij dat niet aan. Dus toen zei ik: "Dan koop ik Babs wel en dan draag ik alle kosten van de crematie." Vlak voor ze overleed hebben ze het eigenaarschap aan mij overgedragen. Ze wilden geen geld, ze zeiden dat Babs sowieso al van mij was. Dat vond ik wel heel lief. Het mag niet, maar het crematorium heeft bij hoge uitzondering meegewerkt en dat is prima gegaan. Het is natuurlijk wel kostbaar, maar het was perfect.*

*Thuis heb ik een urn en ik heb een bronzen beeldje van Babs, gemaakt door Hetty Looman. Toen Babs nog leefde is ze eraan begonnen en na haar overlijden heeft Hetty het aan de hand van foto's afgemaakt. Toen ik het zag begon ik te huilen, het is echt helemaal Babs."*  
[Donata van der Goorbergh, Den Haag, 3 februari 2015]



### Euthanasie<sup>4</sup>

Naarmate je varken ouder wordt, wordt hij langzamer, slomer. Echter, soms is het niet gewoon ouder worden, maar is er meer aan de hand. Een varken overlijdt niet doordat hij oud is geworden, maar aan een aandoening die vaak met ouderdom gepaard gaat. Soms kunnen die worden genezen, vaak kunnen ze onder controle worden gehouden, altijd doe je aan pijnmanagement.

In sommige gevallen is een lichaamsdeel gewoon op, zoals vaak bij het gebit het geval is. Slechte tanden kunnen, onbehandeld, uiteindelijk tot de dood leiden. Ofwel omdat de infectie erg heftig of uitgebreid is, ofwel door ondervoeding en zelfs uithongering.

Als de zintuigen van je varken zwakker beginnen te worden, zul je veranderingen in zijn gedrag zien. Hij wil geen moeite meer hoeven doen voor eten. Als de reukzin minder wordt, zal hij zijn eten steeds opzij schuiven, alsof hij kieskeurig op zoek is naar het lekkerste stukje. Als het zicht afneemt, zal hij zich schuw gedragen ten opzichte van voorwerpen die niet bedreigend zijn. Hij is terughoudend om loopplanken te gebruiken, ook al heeft hij dat jarenlang gedaan. Hij raakt zijn etensbak met zijn neus aan en trekt ineens terug, alsof het heet is. Dit zijn allemaal signalen van verminderende zintuigen.

Soms zijn er ook signalen van een bepaalde aandoening. Minder actief worden en niet meer een loopplank op willen, zijn ook symptomen van artritis. Zodra je varken chronisch niet meer kan doen wat hij wil doen, heeft dat logischerwijs een effect op zijn gedrag. Hij ervaart meer risico bij het doen van de dingen die hij gewoon is te doen, is niet meer helemaal stabiel en speelt op veilig. Want stel dat er iets gebeurt en hij kan niet meer terug naar zijn fijne, veilige nest? Dan maar zoveel mogelijk blijven waar hij is. Fysiek zou hij nog in staat zijn om het te ondernemen, maar het psychische gedeelte neemt het over. Overleven. En een varken is koppig. Heeft hij eenmaal iets besloten, dan kun je hem misschien dwingen, maar niet veranderen.

Een varken dat wegduikt voor stilstaande voorwerpen, de zon vermijdt of zich terugtrekt alsof zijn etensbak gloeiend heet is, kan neurologische problemen hebben of heeft ernstige hoofdpijn.

Als beren en borgen ouder worden, krijgen ze vaak last met urineren. Het duurt lang voor het op gang komt en als het dan eindelijk op gang komt, is het vaak weinig en minder krachtig in vergelijking met voorheen. Maar als er echt een verstopping is, komt er helemaal niets uit en zal het ook zichtbaar meer moeite kosten. Dit is een subtiel maar belangrijk verschil.

Op deze leeftijd kun je beter een keer te vaak dan te weinig overleggen met je arts. Soms kan een

---

4 Vrij vertaalde tekst naar "The Aging Pig" op [www.9sites.com/pigcare](http://www.9sites.com/pigcare)



## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

bloedafname al uitwijzen of iets normaal is voor de leeftijd of er een aandoening speelt. Vraag aan je arts of er in verband met de leeftijd gekozen kan worden voor een sterk slaapmiddel, om tijdens de slaap zonder stress en angst bloed af te kunnen nemen. Als het nodig is om je varken naar de arts te vervoeren, overleg dan of het mogelijk is om hem voor de reis een slaapmiddel te geven. Je geeft hem het middel dan thuis en laat hem een klein uur alleen om in slaap te vallen in een rustige ruimte. Je legt hem vervolgens in de auto en laat het bloed afnemen terwijl hij daar ligt. Je rijdt weer naar huis en kunt hem, hopelijk nog steeds slapend, weer uit de auto halen.

Wat kun je verder nog doen voor je varken in deze levensfase:

- Geef zacht voer met hoge voedingswaarde.
- Geef muesli ruim geweekt in water en zachte groenten en fruit.
- Een comfortabel bed, waarbij het geen moeite kost om erin te komen. Je varken moet er zo op/in kunnen wandelen.
- Geef dagelijks wat vers stro erbij of verschoon dekens regelmatig.
- Zorg voor voldoende verwarming en afkoeling als het buiten heel koud of warm is.
- Observeer hoe hij eet en kijk met regelmaat zijn gebit na, in ieder geval eens per jaar uitgebreid.
- Zorg voor een lage voerbak, denk aan de vorm van een omgekeerde frisbee. Ook drinkbakken zullen lagere randen nodig hebben en dus vaker gevuld moeten worden of laat de drinkbak verzinken in de grond, zodat hij minimaal moeite hoeft te doen. Maak het zo toegankelijk mogelijk, je wil dat hij zoveel mogelijk drinkt.
- Sommige varkens houden van radio, sommige niet. Als jouw varken daarvan houdt, zorg dan voor een radio op laag volume. Nog beter is als hij door middel van een schakelaar, zelf de radio aan of uit kan zetten.
- De toegang van huis naar buiten vraagt soms aandacht. Als je voorheen een loopplank of trap had om te gebruiken, is creativiteit nu aan de orde. Je kunt de loopplank breder maken, met verhoogde zijkanten en een flinke lengte, zodat de helling niet steil is en het risico op eraf vallen nihil.

Uiteindelijk komt er een moment dat je moet besluiten of zijn leven nog varkenswaardig is. Dit ligt voor ieder individu anders. Het kan ondersteunend zijn om met anderen te overleggen, bijvoorbeeld met je arts, met familie, met andere varkenseigenaars of met vrienden die echt beseffen wat je varken voor jou betekent. Deel je zorgen, je twijfels en de realiteit. Bespreek met je arts of hij ervaringen heeft met euthanasie bij varkens. Zeker bij grotere varkens is het aan te raden om met aangepaste narcosemiddelen en langere naalden te werken. Bespreek met je arts wat je wensen zijn qua uitvaart. Mogelijk kan hij met je meedenken. Doe dit vroeg genoeg, zeker als je weet dat het een kwestie van tijd is voor je afscheid zult moeten nemen.

*"Vandaag is het een jaar geleden dat Bowie stierf aan een hartinfarct tijdens een epileptische aanval. De leegte die je hebt achter gelaten is soms niet te omschrijven. We missen je nog zo veel, we zullen en kunnen je nooit vergeten. Je was ons kindje. Rest In Peace, lieve kleine reus, ons lekker ding." [Manuela Jacobs-Swinkels, Facebook, minivarken forum, 30 juli 2015]*



### Boris

*"Ik ben opgegroeid op een boerderij en beschouwde het varken daar als mijn vriendje. Toen hij werd geslacht door de slager dacht ik nooit meer zo'n vriendje te vinden. Ook was ik vastbesloten om later als ik groot was, varkens te redden en ze een goed, lang en gelukkig leven te geven.*

*Toen ik mijn huidige man ontmoette op 18-jarige leeftijd heb ik hem tijdens de eerste weken verteld dat ik maar twee dromen had. Droom één was een varken in huis met een gouden mandje en droom twee waren pleegkinderen. Hij verklaarde me voor gek. Maar na hard werken zijn mijn twee dromen uitgekomen!*

*Julke en Boris, ons zorgenkindje, kwamen in ons leven. Ik was verliefd op ze en ik hechtte me nog meer dan ik ooit had durven dromen. Ze waren er voor me als ik verdriet had; dan kwam een neusje heerlijk tegen mijn been duwen. Alsof ze begrepen dat ik ze nodig had. Mensen vinden me raar als ik vertel dat het voelt als mijn kindjes, maar dat maakt me niks vit! Wat ik natuurlijk wel verwachtte was het grote verdriet dat er zou komen als ze oud zouden zijn en zouden overlijden. Maar dat had ik jaren voor me vit geschoven want ze kunnen tamelijk oud worden.*



*Boris, nog een jonge big*

*Maar helaas sloeg het noodlot toch toe. Mijn lieve Boris had een tumor in zijn keel en ik had er alles voor over om hem te helpen. Hij moest geopereerd worden maar geen enkele arts durfde de operatie aan, omdat Boris van jongs af aan epilepsie had. Uiteindelijk hebben we in Amsterdam, Jasper Tijms gevonden die het aan wilde gaan. Het was een rit van twee uur, maar het was onze allerlaatste optie dus heb ik met liefde gedaan. We hadden weer hoop! Dat kleine beetje hoop dat je dan nog hebt, terwijl je in je hoofd wel weet dat het fout zit. Dat sprankje hoop en alle lieve mensen op het varkensforum die me steunden, moed toespraken en met mij samen naar een oplossing zochten deden me goed. Boris was erg op zijn gemak bij de dierenarts en liet alles met zich doen. Hij ging onder narcose om de tumor te verwijderen. Na 20 minuten, wat overigens wel drie uren leken, zag ik de dierenarts naar buiten komen. Ik wist dat dat fout was. Hij had alles gedaan maar de tumor was zo verstrengeld in zijn slokdarm en luchtpijp dat het beter was om hem tijdens de narcose in te laten slapen. Ik rende naar binnen. Hij had hem mooi op een dekentje*

## Het Grote Kleine Varkenshandboek - Ragnhild Diepens - Hoofdstuk 4 Medisch

*neergelegd zodat we nog afscheid konden nemen van mijn monstertje. Mijn lieve Boris is maar 3,5 jaar oud geworden.*



*Miranda en Boris nemen de dag voor de operatie afscheid*

*We hebben hem mee naar huis genomen en een mooi graf gemaakt in onze tuin onder zijn geliefde appelboom. Ik was zo stil in mezelf dat ik geen woord kon uitbrengen. Mijn kindje was er niet meer. Mijn ergste nachtmerrie kwam uit. Ik ben aan de ene kant opgelucht dat hij geen pijn meer heeft, maar ik mis hem zo. We zijn al enkele maanden verder maar het voelt als de dag dat de slager kwam en mijn vriendje slachtte. Ik ben weer mijn beste vriendje kwijt geraakt.*

*Wat ik niet had verwacht, is dat ik er zo mee zou zitten, dat ik echt even in zak en as heb gezeten. Een deel van mij is meegegaan en praten over mijn monstertje blijft moeilijk. Tranen rollen over mijn wangen tijdens het schrijven van dit stukje, maar dat zijn tranen van geluk nu. Het betekent dat ik nog steeds net zoveel van hem hou als toen hij nog met zijn neusje tegen mijn been duwde. We hebben veel dieren gehad maar Boris was speciaal. Hij was mijn varken. Mijn varkenskindje!"*  
[Miranda Verspuij, Facebook, minivarken forum, 24 november 2015]



*Door je varken gezonde voeding, voldoende beweging en een goede verzorging te bieden kun je het moment van afscheid nemen hopelijk lang uitstellen – Foto: Wherona Does*